

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่
จังหวัดอำนาจเจริญ

โดย บรรพต ศรีจันทร์นิตย์ และคณะ

กรกฎาคม 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. นายบรรพต ศรีจันทร์นิตย์	สมาคมส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนลุ่มน้ำโขง
2. นายสมหวัง ลินชู	โรงเรียนบ้านไก่อำเภ
3. นายอริปไตย ฉายบุญครอง	ประชาสังคมจังหวัดอำนาจเจริญ
4. นายเพชร ละหารุน	สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ
5. นายประมวล บุญสงค์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝื่อ

ชุดโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด
สนับสนุน โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2548 ถึง กรกฎาคม 2549 รวมทั้งสิ้น 12 เดือนด้วยกันนั้น มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ทั้งภาคประชาชน และสหกรณ์จดทะเบียนในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของสมาชิกได้ในระยะยาว

อนึ่งในการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านระยะเวลา และขอบเขตที่ค่อนข้างจะกว้างในเชิงพื้นที่ และเนื้อหา แต่ถึงอย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยได้ใช้กำลังความสามารถในการทำงาน โดยได้รับความร่วมมือสนับสนุนด้วยดีจากกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่ที่เข้าร่วมขบวนการพัฒนาขีดความสามารถด้วยการสร้างเครือข่ายพันธมิตรในเชิงประเด็น และพื้นที่แบบบูรณาการ

ซึ่งผลการศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการกลุ่ม/เครือข่ายอื่นๆ ได้นำไปใช้สำหรับการพัฒนากลุ่ม/องค์กรตนเองได้ รวมทั้งการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการให้ลึกต่อไปได้เช่นเดียวกัน โดยคณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อขบวนการสหกรณ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนไทยต่อไป

คณะผู้วิจัย

สิงหาคม 2549

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

1.1	ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	1-3
1.2	วิสัยทัศน์	3
1.3	ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด	3
1.4	กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์	
1.4.1	กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่	3-4
1.4.2	ภารกิจและบทบาทหน้าที่	4-5
1.4.3	จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรค	5-6
1.5	เครือข่ายพันธมิตรดั้งเดิมในท้องถิ่น	
1.5.1	รูปแบบเครือข่ายพันธมิตร และพัฒนาการ	6-7
1.5.1.1	เครือข่ายพันธมิตรด้านวัฒนธรรม	7-8
1.5.1.2	เครือข่ายพันธมิตรจากการจัดตั้ง	8-9
1.5.2	ภารกิจ และบทบาทหน้าที่	11-13
1.5.3	จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรค	13-14
1.6	สรุป	14-15

บทที่ 2 บทสังเคราะห์ข้อมูลคนจนในพื้นที่จังหวัด

2.1	แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล	16
2.2	ตารางวิเคราะห์ข้อมูลคนจนจดทะเบียน	16-18
2.3	บทสรุป	18-19

บทที่ 3 ขั้นตอน/กระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่า

3.1	บทนำ	20
3.2	ขั้นตอน และกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่า	20-38

บทที่ 4 เครื่องมือที่เกิดขึ้น

4.1	บทนำ	
4.2	รูปแบบเครือข่ายพันธมิตร	
4.2.1	เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา	39-46
4.2.2	เครือข่ายประชาสังคมเพื่อการพัฒนาตำบลนาฝือแบบบูรณาการ	47-54
4.2.3	เครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	55-59

บทที่ 5 บทสังเคราะห์เครือข่ายคุณค่ากับการแก้ปัญหาความยากจน

5.1	ตัวแบบในการวิเคราะห์	
5.1.1	นิเวศวิทยาวัฒนธรรม	60-64
5.1.2	ความยากจน	64-66
5.1.3	ธุรกิจชุมชน	66-68
5.2	สรุปผลการวิเคราะห์	
5.2.1	ปัจจัยเด่น	68-69
5.2.2	ปัจจัยค้อย	69

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1	สรุปผลการดำเนินการ	
6.1.1	แผนการวิจัย	70-72
6.1.2	ปัญหา/อุปสรรคที่เกิดจากทีมวิจัย/ปัจจัยสภาพแวดล้อมอื่น	72-73
6.2	ประโยชน์ที่ตัวนักวิจัย และทีมวิจัยได้รับ	
6.2.1	ชุดความรู้ใหม่	73-76
6.2.2	ทักษะ/ประสบการณ์ใหม่	76-77
6.2.3	ผลกระทบของงานวิจัยในด้านอื่นๆ	77-78
6.3	ข้อเสนอแนะ	
6.3.1	ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงกระบวนการวิจัย	78
6.3.2	ข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดโครงการวิจัยในอนาคต	78-79

ภาคผนวก ก ตารางความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์	82-83
ภาคผนวก ข กระบวนการ และเทคนิคในการวิจัย	84-85

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยเส้นทางรถยนต์ ประมาณ 568 กิโลเมตร และมีเนื้อที่ 3,161.248 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,975,780 ไร่ จำนวนประชากร 368,449 คน¹ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดกับจังหวัดมุกดาหาร และยโสธร
ทิศใต้	จรดกับอุบลราชธานี และยโสธร
ทิศตะวันออก	จรดกับแม่น้ำโขงที่เป็นเส้นแบ่งอาณาเขตไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	จรดกับจังหวัดยโสธร และร้อยเอ็ด

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับเนินเขาเตี้ยๆ สภาพดินส่วนมากเป็นดินทราย และลูกรังในบางส่วน โดยมีแม่น้ำสายสำคัญที่เป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิตทางการเกษตรกรรม รวม 3 สายด้วยกัน ก็คือ

- 1) แม่น้ำโขง
- 2) ลำเซบก
- 3) ลำน้ำเซบาย

โดยมีลักษณะทางภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน และมีความแตกต่างของฤดูฝน และฤดูแล้งอย่างชัดเจน รวมทั้งมีช่วงกลางวันยาวในฤดูร้อน และอุณหภูมิสูงตลอดปี

¹ ข้อมูลประชากร ณ วันที่ 18 สิงหาคม 2549 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ฤดูฝน	เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	เริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม
ฤดูร้อน	เริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

ในด้านการเมืองการปกครองของจังหวัดอำนาจเจริญจำแนกออกเป็น 7 อำเภอ ก็คือ

- 1) อำเภอเมืองอำนาจเจริญ
- 2) อำเภอชานุมาน
- 3) อำเภอปทุมราชวงศา
- 4) อำเภอพนา
- 5) อำเภอเสนางคนิคม
- 6) อำเภอหัวตะพาน
- 7) อำเภอลืออำนาจ

โดยสามารถจำแนกการปกครองออกเป็น 56 ตำบล 604 หมู่บ้าน และมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ก็คือ เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 7 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 55 แห่ง สภาตำบล 1 แห่ง

สภาพเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง ถั่วลิสง และข้าวเหนียว ซึ่งจากการสำมะโนเศรษฐกิจของจังหวัดในปี 2548 พบว่า ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 29,669 บาท² โดยมีจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี คิดเป็นร้อยละ 6.3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน และสิทธิในการถือครอง โดยมีพื้นที่การเกษตรกรรม รวมทั้งสิ้น 1,021,798 ไร่ หรือ ร้อยละ 51.72 ของเนื้อที่ทั้งหมด โดยจำแนกออกเป็น พื้นที่นา 869,574 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 85.10 ของพื้นที่ถือครองทำการเกษตร และพืชไร่ รวม 7,825 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 7.65 ของพื้นที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด

² สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ. www.comdev.go.th

จากการศึกษาข้อมูลด้านการอุตสาหกรรม พบว่า ส่วนมากเป็น โรงสีข้าว และ อุตสาหกรรมในครัวเรือนเท่านั้น

1.2 วิสัยทัศน์

“ประชาสังคมเข้มแข็ง แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดี มีโอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิต”

1.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด

จากแผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (2548-2551) ของจังหวัดได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญไว้ 4 ด้านด้วยกัน โดยสรุปสาระสำคัญได้ก็คือ

ยุทธศาสตร์ 1 การส่งเสริม และสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย กระบวนการประชาสังคม และความมั่นคงแห่งรัฐ

ยุทธศาสตร์ 2 การพัฒนาการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ 3 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุล

ยุทธศาสตร์ 4 การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้มีคุณภาพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ การมีงานทำ และแก้ไขปัญหาความยากจน

1.4 กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์

1.4.1 กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์

ผลการศึกษารายชื่อกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์จากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง รวม 3 หน่วยงานที่สำคัญด้วยกัน คือ (1) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ (2) สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ และ (3) สำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พบว่า ฐานข้อมูลมีความแตกต่างกัน สรุปได้ในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1.4-1 ประเภทกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในจังหวัดอำนาจเจริญ

ลำดับ ที่	ประเภทกลุ่ม/กิจกรรม	สนง.พัฒนา ชุมชน	พอช.	สนง.สหกรณ์
1	กลุ่มเกษตรกรทำนา-ไร่	0	72	52
2	กลุ่มด้านศิลปวัฒนธรรม	0	21	0
3	กลุ่มสมุนไพร และแพทย์พื้นบ้าน	0	42	0
4	กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม	0	7	0
5	กลุ่มแปรรูปผลผลิต หัตถกรรม และอุตสาหกรรมครัวเรือน	374	115	19
6	กลุ่มส่งเสริม และพัฒนาเยาวชน	0	9	0
7	กลุ่มโรงสีชุมชน และธนาคารข้าว	0	4	0
8	กลุ่มปศุสัตว์	0	77	0
9	กลุ่มประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด	0	7	0
10	กลุ่มร้านค้าชุมชน ธุรกิจ และเศรษฐกิจชุมชน	0	21	0
11	กลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้าน	0	121	340
12	กลุ่มผู้สูงอายุ	0	11	0
13	กลุ่มนั้ย	0	7	0
14	กลุ่มฌานปลูก	0	0	0
15	กองทุนสวัสดิการชุมชน	0	0	0
16	กลุ่มอื่นๆ (แผนชุมชน/คุ้มครองผู้บริโภค/วิทยุชุมชน/สภาผู้นำ/วิจัย/สุราพื้นบ้าน)	0	11	0
17	สหกรณ์ทุกประเภท	0	9	55
	รวม	374	534	466

หมายเหตุ: กิจกรรมกลุ่มประเภทต่างๆ ดังกล่าวไม่นับรวมกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

1.4.2 การกิจ และบทบาทหน้าที่

การกิจ และบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของกลุ่มประเภทต่างๆ ในตารางที่ 1.3-1 ข้างต้น พบว่า ส่วนมากเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพ และรายได้แก่ครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ รวมไปถึงสหกรณ์การเกษตรที่มีอยู่อีกเช่นกัน

นอกจากนี้ ก็มีกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้านที่มีจำนวนรองลงมาจากกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ และรายได้ โดยมีความมุ่งหวังในการส่งเสริมการออมทรัพย์ และแหล่งเงินเชื่อสำหรับการดำรงชีพ และการผลิตของชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

1.4.3 จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรค

1) จุดเด่น

- (1) สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา และความต้องการของสมาชิกได้ในระดับท้องถิ่นตามประเภทกิจกรรมของกลุ่ม
- (2) สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร
- (3) ความสอดคล้อง และกลมกลืนกับรูปแบบการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน
- (4) สถาบันทางสังคมในท้องถิ่นเป็นกลไกในการสนับสนุน และริเริ่มกิจกรรมร่วมกับชุมชน
- (5) ระบบความคิดในการจัดสรรทรัพยากรขององค์กรยังให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงทางด้าน (ก) สังคม ที่เปิดโอกาสในการเข้าถึงของคนจนคนด้อยโอกาสในชุมชน (ข) ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ที่มีมิติการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืน และ (ค) เศรษฐกิจ ที่มีกระจาย และสร้างความเท่าเทียมแก่สมาชิก

2) จุดด้อย

- (1) ทรัพยากรภายในมีอยู่อย่างจำกัดไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างเพียงพอ
- (2) การผลิตสินค้า และบริการที่เหมือนกันทำให้เกิดการแข่งขันทางการตลาด และตัดราคากันเองระหว่างกลุ่ม/องค์กร
- (3) การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ไม่มีความต่อเนื่องมักเป็นไปตามนโยบายขององค์กรในแต่ละช่วง

3) ปัญหา

- (1) การควบคุมตรวจสอบระบบการบริหารจัดการภายในองค์กรไม่เคร่งครัด และติด
ยึดระบบเครือญาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นในกรณีที่เป็นสหกรณ์ภาคประชาชน
- (2) การทดแทนผู้นำไม่มีแผนงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และไม่มีแนวทางที่ชัดเจน
- (3) เป้าหมายขององค์กรไม่มีทิศทางที่มั่นคง และแน่นอน
- (4) การแข่งขันทางการตลาด
- (5) ช่องว่างในด้านแนวคิด อุดมการณ์ และข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้นำ หรือองค์กรกับ
สมาชิกกลุ่ม/องค์กร
- (6) การกระจายภารกิจ และบทบาทหน้าที่ไม่เป็นไปตามโครงสร้างการบริหารจัดการ
ขององค์กรอย่างแท้จริง

4) อุปสรรค

- (1) ระบบทุนนิยมเสรีที่มีตลาดเป็นกลไกสำคัญ ซึ่งเป็นตัวกำหนดแบบแผนการผลิต
ของชุมชน หรือองค์กร
- (2) การพัฒนา และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ เป้าหมายของกลุ่ม/
องค์กรแก่สมาชิกไม่มีความต่อเนื่อง และยังไม่ให้ความสำคัญ
- (3) การพึ่งพาปัจจัยภายนอกค่อนข้างสูง ทั้งในด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และ
ทรัพยากรอื่นๆ
- (4) ระบบการเมืองตามทิศทางกระแสหลักเข้ามาครอบงำระบบการบริหารจัดการ
องค์กร

1.5 เครือข่ายพันธมิตรดั้งเดิมในท้องถิ่น

1.5.1 รูปแบบเครือข่ายพันธมิตร และพัฒนาการ

ผลการศึกษาเครือข่ายพันธมิตรที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น พบว่า มีพัฒนาการสืบเนื่องจากการพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในช่วงที่ผ่านมา รวม 21 เครือข่าย ซึ่งสามารถ จำแนกออกได้ 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1.5.1.1 เครือข่ายพันธมิตรด้านวัฒนธรรมชุมชน

จัดว่าเป็นเครือข่ายพันธมิตรที่มีมานานับตั้งแต่อดีตของชุมชน และจากการศึกษาในมิติทางด้าน ประวัติศาสตร์ และระบบเครือข่ายในชุมชน ก็พบว่า รูปแบบเครือข่ายดังกล่าวนี้ก่อรูปคู่กับชุมชนมาอย่าง ยาวนาน ซึ่งสามารถจำแนกแยกย่อยได้อีก 3 รูปแบบ ก็คือ

1) เครือข่ายทางสังคม

รูปแบบเครือข่ายดั้งเดิมนี้อาศัยกลไกทางด้านระบบเครือข่าย และมิตรสหายเป็นเครื่องมือ ในการเกาะเกี่ยวกันเป็นระบบเครือข่ายทางสังคม โดยใช้ระบบจารีตประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อทาง พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุม และจัดระบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายนี้ เช่น การผูกเสี่ยว และฮีดสิบสอง เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชนในอดีตมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในด้านการสร้าง ความมั่นคงทางชีวิต และทรัพย์สิน เช่น การร่วมมือกันปกป้องทรัพย์สินของชุมชนจากการปล้นสะดมก็ เป็นต้น

2) เครือข่ายทางเศรษฐกิจ

การจัดเครือข่ายทางเศรษฐกิจจะมีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคมที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น ซึ่งสังคมชุมชนในอดีตรูปแบบการผลิตที่ต้องอาศัยแรงงานมนุษย์ และสัตว์เป็นสำคัญ จึงจำเป็นต้อง สร้างความร่วมมือระหว่างครัวเรือนในชุมชน และระหว่างชุมชนขึ้น เพื่อจัดปัญหาการด้านแรงงานในการ ผลิต

นอกจากนี้ ในการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยแรงงานร่วมกัน ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางด้านอาหาร พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ซึ่งเป็น หลักประกันความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในชุมชน และระหว่างชุมชนที่สำคัญอีกด้วย เช่น เครือข่าย การแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างชุมชนประมงกับชุมชนชาวไร่ ชาวนา เป็นต้น

3) เครือข่ายทางการเมือง

เป็นรูปแบบของเครือข่ายดั้งเดิมที่มีพัฒนาการสืบเนื่องจาก 2 เครือข่ายข้างต้น เพื่อสร้างพลังในการต่อรอง และอำนาจในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น โดยมีเค้าโครงในการจัดรูปแบบเครือข่าย ที่อาศัยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

1.5.1.2 เครือข่ายพันธมิตรจากการจัดตั้ง³

เป็นเครือข่ายที่ได้รับการหนุนเสริม และจากการจัดตั้งจากภายนอก ทั้งโดยตรง และ โดยอ้อม ซึ่ง พัฒนาการหลังจากที่มีกลุ่ม/องค์กรเกิดขึ้นจากผลลัพธ์ของงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยกว่า 4 ทศวรรษ ดังมีรายชื่อเครือข่ายต่อไปนี้

- 1) เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา อ.ลืออำนาจ (10 กลุ่ม)
- 2) เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตำบลนาฝือ อ.เมือง
- 3) เครือข่ายโรงสีชุมชนตำบลนาฝือ อ.เมือง
- 4) เครือข่ายร้านค้าส่งชุมชนตำบลนาฝือ อ.เมือง
- 5) เครือข่ายสภาผู้นำตำบลนาฝือ อ.เมือง
- 6) เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลนุ่ง อ.เมือง
- 7) เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลนาฝือ อ.เมือง
- 8) เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลนาป่าแซง อ.ปทุมราชวงศา
- 9) เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลเปือย อ.ลืออำนาจ

³ สรุปรายชื่อเอกสาร รายงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็คือ (1) สำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) (2) สำนักงานสหกรณ์ จังหวัดอำนาจเจริญ (3) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ (4) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และ (5) สถาบันชุมชนอีสาน และการจัดเวทีประชาสังคมในท้องถิ่นของคณะผู้วิจัย

- 10) เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำเซบก-เซบาย
- 11) เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำห้วยปลาแดก อ.เมือง
- 12) เครือข่ายป่าชุมชน 19 ป่า จังหวัดอำนาจเจริญ
- 13) เครือข่ายร้านค้ากลุ่มสตรีแม่บ้านเกษตรกรอ.หัวตะพาน
- 14) เครือข่ายพระผู้นำจังหวัดอำนาจเจริญ และอุบลราชธานี
- 15) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรอำนาจเจริญ (15 สหกรณ์)
- 16) เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลนาวัง อ.เมือง
- 17) เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียงตำบลหมอม้า อ.เมือง
- 18) เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลนาฝื่อ อ.เมือง
- 19) เครือข่ายธนาคารชุมชนตำบลโนนโพธิ์ อ.เมือง
- 20) เครือข่ายหัตถกรรมอำเภอชานุมาน
- 21) เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิตอำเภอเสนางคนิคม

จากการศึกษามูลเหตุของการสร้างความร่วมมือในรูปแบบเครือข่ายขององค์กรในท้องถิ่น พบว่าเกิดขึ้นในช่วงหลังปี 2540 เป็นต้นมาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีปัจจัยภายนอกเข้ามาหนุนเสริมอย่างมีนัยสำคัญ และประกอบกับปัจจัยภายในองค์กรเองก็มีส่วนเช่นเดียวกัน พอที่จะสรุปได้ดังนี้

1) ปัจจัยภายนอก

(1) การแข่งขันทางการผลิต และการตลาดในระบบทุนนิยมโลก และท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดรูปแบบการผลิต และมีผลกระทบต่อองค์กรในท้องถิ่นที่มีรูปแบบการผลิตสินค้าและบริการที่คล้ายคลึงกัน

(2) สถานการณ์วิกฤติทางด้านเศรษฐกิจของประเทศในช่วงปี 2540 เป็นต้นมา ได้มีนโยบายรัฐในการลดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น จึงได้จัดตั้งกองทุนสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับรากหญ้า หรือที่เรียกกันว่า “กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม” หรือ “SIF” ที่ให้การสนับสนุนกลุ่ม/องค์กรชุมชนเกิดขึ้นอย่างมากมายในช่วงนี้

(3) ประชาสังคม และองค์กรอิสระได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการทบทวน และสร้างบทเรียนในการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชนในท้องถิ่น เพื่อ

ก้าวพ้นไปจากกรอบแนวคิดเดิมที่ต่างคนต่างอยู่มาเป็นการสร้าง “พันธกิจ และภารกิจร่วมกัน” จึงเกิดรูปแบบ “เครือข่าย” ในระดับ และประเภทต่างๆ ขึ้นอย่างหลากหลาย

(4) เงื่อนไขของแหล่งทุนที่ในการสนับสนุนทรัพยากรแก่กลุ่ม/องค์กรมุ่งให้ความสำคัญในระดับ “เครือข่าย” มากกว่าการสนับสนุนองค์กรเดี่ยวดังเช่นที่ผ่านมา

2) ปัจจัยภายใน

(1) พลังในการต่อรอนทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองขององค์กรท้องถิ่นค่อนข้างจำกัด เนื่องจากต่างองค์กรต่างมีความเป็นอิสระ หรือมีความเป็นปัจเจกสูง จึงขาดความร่วมมือระหว่างองค์กรในท้องถิ่น

(2) กลุ่ม/องค์กรแบบเชิงเดี่ยวมีขีดความสามารถในการพัฒนากระดับองค์ความรู้ และการระดมทรัพยากรค่อนข้างจำกัด

(3) การเรียนรู้จากบทเรียนของกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นที่เริ่มมีความตระหนักว่าองค์กรเชิงเดี่ยวไม่อาจจะอยู่ได้โดยลำพังอีกต่อไป เพราะสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างรวดเร็ว

ด้วยเหตุปัจจัยข้างต้น จึงทำให้กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นเริ่มให้ความสำคัญของเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานในท้องถิ่นขึ้นหลากหลายรูปแบบ สรุปได้ 6 ประเภท คือ

- (1) เครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (2) เครือข่ายในการเรียนรู้ หรือการแลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการ และข้อมูลข่าวสาร
- (3) เครือข่ายในการจัดระบบสวัสดิการชุมชน
- (4) เครือข่ายในการบริหารจัดการทางการเงิน
- (5) เครือข่ายทางการเมือง
- (6) เครือข่ายในการผลิต หรืออาชีพ

ทั้งนี้ รูปแบบเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวยังคงมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นรากฐานในการเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันอยู่เช่นเดิม แม้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์อาจจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างก็ตาม

1.5.2 ภารกิจ และบทบาทหน้าที่

ภารกิจ และบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายพันธมิตรที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 1.4.1 ข้างต้นที่จำแนกออกได้ 6 ประเภทนั้น พอที่จะสรุปบทบาทหน้าที่ได้ คือ

- 1) เครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - (1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหา และผลกระทบจากการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นต่อชุมชน
 - (2) การเฝ้าระวัง และติดตามปัญหาด้านนโยบายรัฐ
 - (3) การศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ และเทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
 - (4) การจัดทำแผน และข้อเสนอทางด้านนโยบายในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
 - (5) การรณรงค์สร้างจิตสำนึกแก่สมาชิกชุมชนในท้องถิ่น
 - (6) การสร้างพลังในการต่อรองทางด้านนโยบายรัฐ
- 2) เครือข่ายในการเรียนรู้ หรือการแลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการ และข้อมูลข่าวสาร
 - (1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเฉพาะประเด็น เช่น การเกษตรอินทรีย์ รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหา และแนวทางในการทำงาน ฯลฯ
 - (2) การทบทวนบทเรียน และพัฒนาองค์ความรู้ในการดำเนินงานร่วมกัน
 - (3) การคิด และวิเคราะห์สถานการณ์ของท้องถิ่น และบริบทภายนอกอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - (4) การสนับสนุน และช่วยเหลือด้านเทคนิคต่างๆ ในการจัดการกลุ่ม/องค์กร
- 3) เครือข่ายในการจัดระบบสวัสดิการชุมชน
 - (1) การระดมทรัพยากรภายใน และภายนอกสำหรับการจัดสรรเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชนตามวงจร “เกิด แก่ เจ็บ และตาย”

- (2) การพึ่งพาตนเองในการจัดระบบสวัสดิการที่จำเป็นของชุมชน
 - (3) การจัดสรรทรัพยากรสำหรับการพัฒนาท้องถิ่น
- 4) เครือข่ายในการบริหารจัดการทางการเงิน
- (1) การระดมทรัพยากรทุนสำหรับการกู้ยืมในการดำรงชีพ และประกอบอาชีพแก่สมาชิก
 - (2) ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตด้านทุนจากภายนอก
 - (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกกลุ่ม/องค์กรของเครือข่ายในการบริหารจัดการองค์กรทางการเงิน
 - (4) การจัดสรรทรัพยากรให้การสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน และสวัสดิการสังคมต่างๆ ที่จำเป็น เช่น ทุนการศึกษา สงเคราะห์คนชรา คนพิการ และทำนุบำรุงศาสนา ฯลฯ
 - (5) การพัฒนาทักษะ และขีดความสามารถขององค์กรสมาชิกในด้านต่างๆ ตามความจำเป็น เช่น ทักษะการจัดทำระบบบัญชี ฯลฯ
- 5) เครือข่ายทางการเมือง
- (1) การเจรจาต่อรองทางการเมืองในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น เช่น การจัดการป่าไม้ และที่ดิน ฯลฯ
 - (2) การจัดสรรทรัพยากรสำหรับสมาชิกที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐ
 - (3) การสร้างพลังต่อรองทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยการผลิตอื่นๆ จากรัฐ เช่น ปัญหานี้สินจากนโยบายรัฐ เงินทุนประกอบอาชีพ และที่ดินในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม ฯลฯ
- 6) เครือข่ายในการผลิต หรืออาชีพ
- (1) การวางแผน และการควบคุมการผลิต
 - (2) การพัฒนาคุณภาพสินค้า และการบริการ
 - (2) การสร้างพลังต่อรองทางด้านเศรษฐกิจกับภาครัฐ และเอกชน

- (3) การจัดหาตลาดสินค้าและบริการ
 - (4) ศูนย์กลางในการรวบรวมสินค้าและบริการ
 - (5) ศูนย์กลางในการบริหารจัดการ
 - (6) ศูนย์กลางในการกระจายสินค้าและบริการ
- 7) เครือข่ายด้านธุรกิจ
- (1) การจัดหาสินค้า และปัจจัยการผลิตจำหน่ายให้แก่สมาชิกในรายอุตสาหกรรม
 - (2) การจัดสรรผลกำไรคืนแก่สมาชิก
 - (3) การจัดสรรผลกำไรสนับสนุนการพัฒนาชุมชน
 - (4) การพัฒนาผู้นำ และบุคลากร
 - (5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร และบทเรียน
 - (6) การเจรจาต่อรองทางด้านธุรกิจกับภาคเอกชน และผู้ประกอบการอื่นๆ

1.5.3 จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรค

1) จุดเด่น

- (1) การพัฒนามาจากรากฐานองค์ความรู้ และบทเรียนของตนเอง หรือชุมชนท้องถิ่น ที่ได้ยกระดับจากกลุ่ม/องค์กรเชิงเดี่ยวมาเป็นเครือข่ายความร่วมมือกัน
- (2) การเลื่อนไหลถ่ายเทด้านข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ และทรัพยากรต่างๆ ระหว่างกลุ่ม/องค์กรภายในเครือข่ายเดียวกันที่ข้ามมิติด้านพื้นที่ เวลา และเนื้อหามากขึ้น
- (3) สร้างพลัง และอำนาจในการต่อรองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากขึ้นกว่าการเป็นองค์กรเชิงเดี่ยวเช่นในอดีต

2) จุดด้อย

- (1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แนวคิด และอุดมการณ์ระหว่างองค์กรกับสมาชิกในระดับล่างมีความแตกต่างมากยิ่งขึ้นจากการเลื่อนไหลของข้อมูลข่าวสาร และกระบวนการจัดการภายในเครือข่าย

ไม่ลงตัวในช่วงการเปลี่ยนผ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการทำงานของเครือข่ายผ่านกลไกผู้นำแต่เพียงช่องทางเดียวจะเป็นจุดด้อยที่สำคัญในหลายๆ เครือข่าย

(2) สถานภาพ และบทบาทของ “เครือข่าย” ไม่มีความชัดเจน เนื่องจากได้รับการจัดตั้งตามนโยบาย หรือตามกระแสของยุคสมัย

(3) การพึ่งพาทายนอกมากเกินไป

3) ปัญหา

(1) ความคาดหวังในเป้าหมาย และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันเกิดขึ้นใน 2 ระดับด้วยกัน ก็คือ (ก) ระหว่างองค์กรกับสมาชิก และระหว่าง (ข) องค์กรสมาชิกของเครือข่ายกับเครือข่าย

(2) การจัดการภารกิจ และความซับซ้อนในการจัดการที่เพิ่มมากขึ้น ตกเป็นภาระของผู้นำที่รับบทบาทหน้าที่เพิ่มขึ้นกว่าอดีต และส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการองค์กรของตนเองในระดับสมาชิกเครือข่าย

(3) ความขัดแย้งในผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict Interested) ระหว่างเครือข่ายที่มีสถานภาพเป็น “องค์กร” กับ “สมาชิก” ของเครือข่ายที่นำไปสู่ความล้มเหลวค่อนข้างสูงในหลายๆ เครือข่าย

4) อุปสรรค

(1) การขาดความภาคภูมิใจใน “คุณค่า” ของตนเอง หรือองค์กร และให้ความสำคัญต่อ “คนนอก” มากกว่า จึงทำให้เครือข่ายต้องรอการตัดสินใจ และความเข้มแข็งขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้จัดตั้งมากกว่าความต้องการของท้องถิ่น

(2) ผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างผู้นำกับเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายการทำงานเครือข่าย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมือง ซึ่งจากการศึกษาพบค่อนข้างมากในเกือบทุกเครือข่าย

1.6 สรุป

กล่าวโดยสรุป กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ และเครือข่ายที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ศึกษาของโครงการมีพัฒนาการ และความเป็นมาที่สัมพันธ์กับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติในช่วง 40 กว่าปีที่ผ่านมา พอที่จะสรุปได้ดังนี้

- 1) รูปแบบเครือข่ายพันธมิตรในยุคอดีตถูกกำหนดด้วยรูปแบบการผลิตทางเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตเพื่อการยังชีพ โดยปัจจัยแรงงานเป็นสิ่งสำคัญในการผลิตของชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางด้านแรงงานในการผลิต รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนผลผลิตอันเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหารผ่านระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชน และการสร้างความมั่นคงทางสังคมของชุมชนในขณะนั้น
- 2) เครือข่ายพันธมิตรไม่ได้เป็นนวัตกรรมใหม่ในการรับรู้ของกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการเปลี่ยนผ่านการพัฒนาของกลุ่ม/องค์กรตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนต่างๆ ในท้องถิ่นจากยุคต่างคนต่างทำมาเป็นการต้องร่วมมือร่วมใจกันทำ เพื่อก้าวให้พ้นมิติด้านพื้นที่ เวลา และเนื้อหาที่กว้างและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น
- 3) เครือข่ายพันธมิตรมีการซ้อนทับด้านผลประโยชน์ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในทุกระดับ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน หรือไม่ขององค์กร ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

บทที่ 2

บทสังเคราะห์ข้อมูลคนจนในพื้นที่จังหวัด

2.1 แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษารวบรวมข้อมูลคนจนที่ลงทะเบียนของจังหวัดอำนาจเจริญ ในระยะแรกๆ มีอุปสรรคพอสมควร เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงจำนวน และรายชื่อมีความซ้ำซ้อนกัน จึงต้องรอผลการตรวจสอบทะเบียนรายชื่อหลังเดือนตุลาคม 2548 จึงจะมีความถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด โดยสรุปกระบวนการ และขั้นตอนในการเก็บข้อมูล ดังนี้

- 1) ประสานงานแหล่งข้อมูลที่ได้รับผิดชอบในจังหวัด ก็คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ
- 2) ตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น โดยจัดประชุมทีมวิจัย
- 3) จัดเวทีรับฟังข้อมูล และข้อคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ที่เข้าร่วม โครงการวิจัย
- 4) จัดประชุมคณะผู้วิจัยวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากการจัดเวที และข้อมูลทะเบียนคนจนที่ได้รับ
- 5) ประมวลสรุป และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ

2.2 ตารางวิเคราะห์ข้อมูลคนจนจดทะเบียน

จากการรวบรวมข้อมูลทะเบียนคนจนที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อมูลมีความเปลี่ยนแปลง และไม่แน่นอน จึงต้องรอให้ตัวเลขค่อนข้างนิ่ง และหน่วยงานที่รับผิดชอบของเวลาในการปรับปรุงข้อมูลให้ตรงตามข้อเท็จจริง จึงต้องใช้ระยะเวลา

ประกอบกับในการเปรียบเทียบทะเบียนคนจนกับสมาชิกกลุ่มเป้าหมายในโครงการก็ค่อนข้างยุ่งยาก เนื่องจากกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชน ไม่ได้มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลแบบดิจิทัลที่สะดวกต่อการประมวลผลเปรียบเทียบได้จึงต้องอาศัยเวทีประเมินสภาพคนจนที่ลงทะเบียนว่ามีสัดส่วนประมาณการเท่าใด ดังจะกล่าวในบทสรุปต่อไป

ตารางที่ 2.2-1 การวิเคราะห์ข้อมูลทะเบียนคนจนจังหวัดอำนาจเจริญ

รายการ	จำนวนคนจนจดทะเบียน	ค่าร้อยละ
ประชากรในจังหวัด ⁴	368,449	165.38
ผู้จดทะเบียนคนจนในจังหวัด ⁵	609,348	100.00
แบ่งตามพื้นที่		
1) อำเภอเมือง	195,432	32.07
2) อำเภอชานุมาน	65,568	10.76
3) อำเภอปทุมราชวงศา	63,252	10.38
4) อำเภอพนา	48,954	8.03
5) อำเภอเสนางคนิคม	91,668	15.04
6) อำเภอหัวตะพาน	85,334	14.01
7) อำเภอลืออำนาจ	59,130	9.70
แบ่งตามปัญหาความยากจน		
1) สย.1	176,712	29.00
2) สย.2	276	0.05
3) สย.3	300	0.05
4) สย.4	10,074	2.15
5) สย.5	3,348	0.55
6) สย.6	325,974	53.49
7) สย.7	51,216	8.41
8) สย.8	38,448	6.31
สมาชิกสหกรณ์		
สหกรณ์จดทะเบียน (1)	6,867	60.00
สหกรณ์ภาคประชาชน ⁶	-	60.00
สมาชิกสหกรณ์ที่เข้าร่วมเครือข่ายของโครงการ		
สหกรณ์จดทะเบียน	-	-
สหกรณ์ภาคประชาชน (2)	-	60.00

⁴ ข้อมูลประชากร ณ วันที่ 18 สิงหาคม 2549 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

⁵ ข้อมูลผู้จดทะเบียนที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุง ณ วันที่ 1 มกราคม 2549 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ

⁶ ไม่สามารถคำนวณได้ เนื่องจากการจัดระบบฐานข้อมูลสมาชิกกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชนมีจำนวนมาก และไม่มากรจัดทำฐานข้อมูลในระบบดิจิทัล จึงมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการรวบรวมวิเคราะห์เปรียบเทียบ

หมายเหตุ:

- (1) รายชื่อสมาชิกสหกรณ์ที่จดทะเบียนสามารถรวบรวมได้เฉพาะองค์กรที่ได้จัดทำฐานข้อมูลระบบดิจิทัล รวม 11 องค์กร
- (2) ไม่มีการจัดทำทะเบียนระบบฐานข้อมูลดิจิทัล จึงไม่สามารถประมวล และวิเคราะห์ได้
- (3) จำนวนผู้ลงทะเบียนคนจนมากกว่าประชากรทั้งหมดของจังหวัด เนื่องจากผู้ลงทะเบียนคนจน 1 คนลงทะเบียนมากกว่า 1 ปัญหา

2.3 บทสรุป

จากตารางวิเคราะห์ที่ 2.2-1 ข้างต้นจะพบว่า สถิติผู้ลงทะเบียนคนจนมีจำนวนมากกว่าประชากรทั้งหมดของจังหวัด (368,449 คน) กว่า ร้อยละ 165.4 ทั้งนี้เนื่องจากผู้ลงทะเบียนคนจนได้ลงทะเบียนคนจนมากกว่า 1 ปัญหา และการลงทะเบียนซ้ำซ้อนของเลขหมายประจำบ้าน

หากวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างปัญหาจะพบว่าปัญหานี้สิน และปัญหาที่ดินมากที่สุด ร้อยละ 53.49 และ 29.00 ตามลำดับ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบในทุกพื้นที่ของจังหวัดเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้รับจากการจัดเวทีประเมินตนเองของกลุ่มของคณะผู้วิจัย เนื่องจากพื้นที่ทำกินของเกษตรกรในจังหวัดส่วนมากอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และป่าอนุรักษ์ที่มีการประกาศเขตเพิ่มเติม และเป็นปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินมายาวนาน

หากพิจารณาประเภทกลุ่มเป้าหมายที่มาลงทะเบียนคนจนมากที่สุด ก็คือ เกษตรกร ร้อยละ 75.58 รองลงไป คือ รับจ้าง ร้อยละ 14.51 ซึ่งเป็นไปตามโครงสร้างการผลิตที่สำคัญของจังหวัดดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 และหากพิจารณาจำแนกเป็นพื้นที่ จะพบว่าเขตอำเภอเมือง อำเภอเสนางคณิคม และอำเภอหัวตะพาน มากที่สุด ร้อยละ 32.07, 15.04 และ 14.01 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า จากการจัดเวทีกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่ที่เข้าร่วม โครงการได้มีการประเมินสถานการณ์ในกระบวนการแก้ไขปัญหาของภาครัฐที่เกี่ยวข้องตามนโยบายรัฐในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร นอกจากการจัดเวทีประชาคม และการชี้แจงกระบวนการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นไปบ้างแล้วเท่านั้น

โดยกลุ่มเป้าหมายที่ลงทะเบียน และเข้าร่วมเวทีประเมินสถานการณ์ได้ชี้แจงเหตุผลการลงทะเบียน คนจนด้วยเหตุผลที่คล้ายกัน ก็คือ ความคาดหวังในโอกาสจากการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐ (ถ้า มี) แต่ความจริงในปัจจุบันเริ่มไม่แน่ใจต่อนโยบายดังกล่าวเท่าใดนัก

กล่าวโดยสรุป จากข้อมูลจากภาครัฐเองได้สรุปผลการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายในบางปัญหาไปบ้าง แล้ว คือ (1) ปัญหาหนี้สินนอกระบบ ที่มีการเจรจาโอนหนี้มาอยู่ในระบบ รวม 67,062 ราย คิดเป็นร้อยละ 104.98 ของผู้ลงทะเบียนทั้งหมดของปัญหานี้ (63,882 คน) และ (2) ปัญหาที่อยู่อาศัย ตาม โครงการบ้านเอ ออาทร รวม 14,052 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.44 ของผู้ลงทะเบียนทั้งหมดของปัญหานี้

ดังนั้น จากผลการดำเนินงานที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นมีเพียง 2 ประเด็นปัญหาเท่านั้นที่ได้รับการ แก้ไข ส่วนปัญหาอื่นๆ ยังไม่ได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาที่ดินทำกินที่เป็นลำดับรองลงมาจากหนี้สิน ยังคงมีอุปสรรคในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านอื่นๆ เกี่ยวกับกับจัดการที่ดิน เช่น พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และป่า สงวนแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา และกระบวนการนิติบัญญัติต่อไป

บทที่ 3

ขั้นตอน/กระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่า

3.1 บทนำ

ในกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่าของคณะผู้วิจัยจังหวัดอำนาจเจริญ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ และ ประเมินสถานการณ์ความเป็นได้ในการดำเนินงานวิจัยภายใต้ข้อจำกัด 4 ประการ ด้วยกัน ก็คือ (1) ระยะเวลา (2) พื้นที่ (3) ขอบเขตเนื้อหาความรับผิดชอบ และ (4) กลไก ในการสานงานให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้ข้อสรุปด้านกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการทำงานวิจัยนี้ว่าจำเป็นต้องอาศัย องค์ประกอบที่สำคัญ ก็คือ (1) ทีมงานวิจัยที่เป็นตัวแทนจากกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น (2) การพัฒนาแนวคิด ทฤษฎีทีมงานวิจัย (3) การพัฒนาระดับองค์ความรู้กลุ่มเป้าหมาย (4) การจัดกระบวนการสะท้อนกลับ ข้อมูล ข้อเท็จจริง และองค์ความรู้ภายในกลุ่ม/องค์กร และ (5) การเสริมคุณค่า และอัตลักษณ์ของกลุ่ม/ องค์กรให้เป็นที่ยอมรับภายในกลุ่ม/องค์กร

ภายใต้กรอบแนวคิดในการทำงานดังกล่าวข้างต้นที่นอกเหนือจากกรอบแนวคิดหลักของชุด โครงการวิจัย 36 จังหวัดที่ถูกกำหนดให้เป็นมาตรฐานในการดำเนินงาน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินงานพอที่จะ สรุปได้ในตารางที่ 3.2-1 ดังต่อไปนี้

3.2 ขั้นตอน และกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่า

ลำดับ ที่	ว/ค/ป	กระบวนการ/วิธีการของทีมวิจัย(ระบุการจัด สัมมนา/เวทีแลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่ เข้าร่วม กระบวนการ (ระบุจำนวน)	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่น สร้าง ความเข้าใจ/เกิดเครือข่าย ฯลฯ)	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	หมายเหตุ
1	13/8/48	1) ประชุมปรึกษาหารือร่วมกับกลุ่ม/องค์กร ในท้องถิ่น เพื่อเตรียมทีม และจัดหาทีม วิจัยที่เป็นตัวแทนจากท้องถิ่น 2) การชี้แจงรายละเอียดกระบวนการ และ ขั้นตอนการวิจัย	6	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ บ้าน โศก กอก ต. นาฝื่อ อ.เมือง	1) การคัดสรรทีมงานวิจัยที่มาจาก ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น 2) ความรู้ ความเข้าใจ ใน กระบวนการวิจัย 3) กลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นมีส่วน ร่วมในการดำเนินงาน	5	
2	2-3/9/48	ประชุมทีมวิจัย เพื่อศึกษารายละเอียดแผนงาน โครงการ และสร้างความเข้าใจเบื้องต้น 1) เสนอแผนงานประจำเดือน และ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2) ปรับแผนงานให้สอดคล้องกันภายใน ทีมงาน 3) เนื้อหา และความคาดหวังในการรับการ ฝึกอบรมพัฒนางานวิจัยเบื้องต้นในวันที่ 6-7 ก.ย.	7	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ บ้าน โศก กอก ต. นาฝื่อ อ.เมือง	1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลแผนการ ปฏิบัติงานประจำเดือน ตลอดจนภารกิจหลัก และรอง 2) จัดทำแผนงานปฏิบัติการร่วมกัน 3) การประสานงานสถานที่สำหรับ การฝึกอบรมทีมงาน 4) เนื้อหา และกำหนดการฝึกอบรม งานวิจัยเบื้องต้น	8	
3	6-7/9/48	การฝึกอบรม พัฒนาแนวคิด ทักษะการทำงาน วิจัยเบื้องต้นแก่คณะผู้ร่วมวิจัย และการ วางแผนงานวิจัย 1) การบรรยายความรู้การวิจัยเบื้องต้น	7	- หอ ง ป ระ ชู ม สำนักงานอุทยาน แห่งชาติดิถุสระ ดอแก้ว อ.เสนางค	1) ทีมงานวิจัยมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะการทำงานวิจัย เบื้องต้น 2) ทีมงานมีทักษะในการพัฒนา	15	

		<p>ความเป็นมา ความสำคัญ และการประยุกต์</p> <p>2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานวิจัยภายในทีมงาน</p> <p>3) การฝึกปฏิบัติการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย และการวางแผนงานวิจัยโดยใช้กรณีศึกษางานวิจัยท้องถิ่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค</p> <p>4) การบรรยายจริยธรรม และหลักการทำวิจัยที่ดี</p> <p>5) วางแผนการทำงานวิจัยร่วมกันเบื้องต้น</p>		นิคม จ.อำนาจเจริญ	<p>ข้อเสนอโครงการวิจัย</p> <p>3) ทักษะการเขียน และกำหนดหัวข้อการวิจัย</p> <p>4) สร้างความคุ้นเคยสนิทสนมและเป็นมิตรระหว่างทีมงาน</p> <p>5) เนื้อหา และความต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านอื่นๆ ในโอกาสต่อไป</p>		
4	12/9/48	<p>ประชุมคณะวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจกรอบแนวคิด ขอบเขตเนื้อหา และกระบวนการของโครงการวิจัยร่วมกับภาคีท้องถิ่นตำบลนาฝือ</p> <p>1) ศึกษาเอกสารโครงการวิจัย</p> <p>2) ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น</p> <p>3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ และภารกิจทีมงาน</p> <p>4) การปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานภาคสนาม</p>	8	- ศูนย์ประสานงานสภาผู้นำตำบลนาฝือ บ้าน โคกกอก ต.นาฝือ อ.เมือง	<p>1) ทีมวิจัยมีความเข้าใจในกรอบแนวคิด เนื้อหา และขอบเขตการดำเนินงานของโครงการวิจัย</p> <p>2) การจัดสรรบทบาทหน้าที่ และของเขตภารกิจในการทำงานร่วมกัน</p> <p>3) แผนปฏิบัติการภาคสนาม</p> <p>4) ภาคีท้องถิ่น ได้รับทราบกระบวนการทำงานวิจัย</p>	5	
5	25/9/48	การประชุมประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่จังหวัด	8	- หอประชุมโรงเรียนบ้านไก่อำ คต.	1) การจำแนกประเภทกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ที่มีอยู่จริงในปัจจุบัน	12	

		<p>อำนาจเจริญ</p> <p>1) ศึกษาเอกสารรายชื่อกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ที่ได้จากการศึกษารวบรวมมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น พอช. , สนง.พัฒนาชุมชนจังหวัด, สนง.สหกรณ์จังหวัด ฯลฯ</p> <p>2) การจำแนกประเภทกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์โดยใช้เครื่องมือ Mind map และตารางรายชื่อ</p> <p>3) จัดลำดับความสำคัญตามศักยภาพ และขีดความสามารถในการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต และข้อจำกัดในการทำงาน</p> <p>4) คัดสรรองค์กรที่ต้องประสานงานเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนงานของโครงการวิจัย</p>		ไก่คำ อ.เมือง	<p>ของจังหวัด</p> <p>2) รายชื่อกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ</p> <p>3) ข้อมูลสถานการณ์กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในปัจจุบัน</p>		
6	1/10/48	<p>ประชุมสรุป และติดตามผลการดำเนินงานประจำเดือนกันยายน</p> <p>1) นำเสนอรายงานผลการดำเนินงาน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น</p> <p>2) วางแผนปฏิบัติงานประจำเดือนตุลาคม</p>	6	- ห้องประชุมโรงแรมฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	<p>1) การมีส่วนร่วมในการติดตามการดำเนินงาน</p> <p>2) การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขร่วมกัน</p>	4	
7	10/10/48	<p>เวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในการจัดทำกรอบทิศทางการทำงานเชื่อมโยงเครือข่าย ครั้งที่ 1</p>	37	- ห้องประชุมศาลาประชาคมอำเภอหัวตะพาน	<p>1) ผู้เข้าร่วมได้รับทราบแผนงานกระบวนการดำเนินงานวิจัย</p> <p>2) ผลการวิเคราะห์ และประเมิน</p>	6	

		<ol style="list-style-type: none"> 1) การบรรยายชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ และขอบเขตการดำเนินงานโครงการวิจัย 2) การจัดแบ่งกลุ่มย่อยตามประเภทเนื้อหาของกลุ่ม/องค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรม 3) กลุ่มย่อยวิเคราะห์ SWOT และนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ 4) การซักถามแลกเปลี่ยน 5) แนวทางในการจัดเวทีสร้างกรอบข้อตกลงในการเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตร 			<p>ตนเองของกลุ่มเป้าหมาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อคิดเห็น และบทเรียนจากประสบการณ์ในการทำงานกลุ่ม/องค์กรของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม 4) แนวทางการสานงาน และการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรในท้องถิ่น 		
8	10/10/48	<p>เวทีสรุปผลการจัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำฯ ครั้งที่ 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) วิเคราะห์ และประเมินผลการจัดเวที ครั้งที่ 1 2) ทีมงานร่วมแสดงความคิดเห็นจุดเด่น และข้อของกระบวนการดำเนินงาน 3) สรุป และวางแผนปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานจัดเวที ครั้งที่ 2 	7	- ห้องประชุม โรงแรม ฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	<ol style="list-style-type: none"> 1) ทีมงานได้มีส่วนร่วมในการสรุป และวิเคราะห์ผลการจัดกิจกรรม 2) ข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงเทคนิค และวิธีการในการจัดเวทีครั้งต่อไป 	4	
9	11/10/48	<p>เวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำกลุ่ม/องค์กร/ สหกรณ์ในการจัดทำกรอบทิศทาง การเชื่อมโยงเครือข่าย ครั้งที่ 2 (กระบวนการ และขั้นตอนเช่นเดียวกับครั้งที่</p>	40	- ห้ อ ง ป ร ะ ชุ ม โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดอำนาจเจริญ อ.เมือง	- ผลลัพธ์เช่นเดียวกับ ครั้งที่ 1	6	

		1)					
10	11/10/48	เวทีสรุปผลการดำเนินงานการจัดเวที ครั้งที่ 2	7	- ห้องประชุม โรงแรม ฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	- เช่นเดียวกับเวทีสรุป ครั้งที่ 1	7	
11	12/10/48	เวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำกลุ่ม/องค์กร/ สหกรณ์ในการจัดทำกรอบทิศทาง การเชื่อมโยงเครือข่าย ครั้งที่ 3 (กระบวนการ และขั้นตอนเช่นเดียวกับครั้งที่ 1)	27	- ศาลาการเปรียญวัด ปานาล้อม บ้านไร่จิ ต.ไร่จิ อ.ลืออำนาจ	- ผลลัพธ์เช่นเดียวกับ ครั้งที่ 1	6	
12	12/10/48	เวทีสรุปผลการดำเนินงานการจัดเวที ครั้งที่ 3	7	- ห้องประชุม โรงแรม ฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	- เช่นเดียวกับเวทีสรุป ครั้งที่ 1	4	
13	13/10/48	เวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำกลุ่ม/องค์กร/ สหกรณ์ในการจัดทำกรอบทิศทาง การเชื่อมโยงเครือข่าย ครั้งที่ 4 (กระบวนการ และขั้นตอนเช่นเดียวกับครั้งที่ 1)	28	- ห้องประชุมองค์การ บริหารส่วนตำบล หนองข่า อ.ปทุมราช วงศา	- ผลลัพธ์เช่นเดียวกับ ครั้งที่ 1	6	
14	13/10/48	เวทีสรุปผลการดำเนินงานการจัดเวที ครั้งที่ 4	7	- ห้องประชุม โรงแรม ฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	- เช่นเดียวกับเวทีสรุป ครั้งที่ 1	4	

15	17/10/48	<p>เวทีผู้นำกลุ่ม/องค์กรชุมชน และที่ปรึกษา เพื่อวางแผนงาน และแนวทางในการจัดเวทีสร้างกรอบการจัดทำแผนความร่วมมือในการเชื่อมโยง</p> <p>1) เวทีปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้นำองค์กร ที่ปรึกษากลุ่ม และผู้นำชุมชนที่สนใจจะสร้างกรอบข้อตกลงในการจัดทำแผนความร่วมมือของกลุ่มออมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา รวม 10 หมู่บ้าน 2 ตำบล</p> <p>2) การชี้แจง และสร้างความเข้าใจในการจัดทำกรอบข้อตกลงในการจัดทำแผนความร่วมมือ กระบวนการจัดทำวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย</p> <p>3) แผนงาน และกำหนดการในการจัดเวที</p>	39	- ห้องประชุมศูนย์ประสานงานวัดโพธิ์ศิลา บ้านเปือย ต.เอย อ.ลืออำนาจ	<p>1) ผู้นำทางการ ผลนำกลุ่ม/องค์กร ออมทรัพย์ และที่ปรึกษาใน 2 ตำบล 10 หมู่บ้าน ได้มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และเป้าหมายการจัดทำกรอบข้อตกลงการจัดทำแผนงานความร่วมมือ</p> <p>2) แผนงาน และกำหนดการจัดเวที</p>	5	
16	19-20/10/48	<p>การประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูล และการประเมินสถานการณ์กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่อำเภอเสนางคณิศร ร่วมกับกลุ่มผู้นำผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยพื้นที่ภูสระดอกบัว</p> <p>1) การนัดหมายประชุมแบบไม่เป็นทางการ ร่วมกับสหฯ และเครือข่ายพื้นที่ภูสระดอกบัว</p> <p>2) วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์กลุ่ม/</p>	26	- บ้านพักผู้นำสหฯ เครือข่ายภูสระดอกบัว บ้านโนนทอง อ.เสนางคณิศร	<p>1) ผลการวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ และเครือข่ายในพื้นที่อำเภอเสนางคณิศร และใกล้เคียงที่ได้รับข้อมูลเชิงลึก และมีคุณภาพ</p> <p>2) ทราบทัศนนะ และความคิดเห็นต่อโครงการวิจัย (เครือข่ายสหฯ</p>	7	

		องค์กร/สหกรณ์ และเครือข่ายในพื้นที่ อำเภอเสนางคนิคม และใกล้เคียง			ไม่ได้มาเข้าร่วมกิจกรรมเวทีของ พื้นที่อ.เสนางคนิคม)		
		3) แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อ กระบวนการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ใน ภาคประชาชน			3) แนวทางในการสนับสนุน ช่วยเหลือต่อไป 4) ทราบข้อจำกัด และสถานการณ์ ของเครือข่ายสหกรณ์ระดับตำบล ในกิจกรรมเคลื่อนไหวทาง สังคม		
17	24/10/48	เวทีสร้างกรอบแนวทางในการจัดทำแผนความ ร่วมมือ ครั้งที่ 1 1) เวทีเตรียมความพร้อมในการจัดเวที ร่วมกับที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์ 1 ครั้ง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันใน กระบวนการดำเนินงาน 2) จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการในการวาง กรอบแนวทางในการจัดทำแผนความ ร่วมมือระดับเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ 3) แบ่งกลุ่มย่อยการวิเคราะห์กลุ่ม/องค์กร โดยใช้กรอบแนวคิดทางพุทธศาสนา ก็ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค 4) นำเสนอผลการวิเคราะห์ต่อกลุ่มใหญ่ และร่วมซักถามแลกเปลี่ยน 5) สรุปผล และชี้แจงกระบวนการใน	77	- ศาลาการเปรียญวัด โพธิ์ศิวา บ้านเปือย ต. เปือย อ.เสนางคนิคม	1) ที่ปรึกษากลุ่มมีความเข้าใจใน กระบวนการ และสามารถให้ ความช่วยเหลือ และสนับสนุน กระบวนการในเวทีได้ 2) แนวทางในการจัดทำแผนความ ร่วมมือระดับเครือข่าย 3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการ พัฒนาขีดความสามารถของกลุ่ม และเครือข่าย 4) แผนการสะท้อนกลับด้าน แนวคิด และแนวทางในการ ดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่ม ออมทรัพย์ 5) ผู้นำทางการในระดับหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบลได้	6	

		<p>ขั้นต่อไป</p> <p>6) จัดทำเอกสารสรุปผลจากการจัดเวทีสร้างกรอบข้อตกลงข้างต้นสะท้อนกลับข้อมูลสู่กลุ่มย่อยๆ ในชุมชนได้ศึกษา และสะท้อนกลับต่อเวทีเครือข่าย</p>			<p>รับทราบแผนงาน และแผนงานขององค์กร และนำไปประกอบการจัดทำแผนงานสนับสนุน</p>		
18	24/10/48	<p>ประชุมสรุปผลการจัดเวทีสร้างกรอบทิศทางการดำเนินงานเครือข่าย ครั้งที่ 1</p>	6	<p>- ห้องประชุมโรงแรมฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง</p>	<p>1) สรุป และประเมินผลการจัดกิจกรรมเวทีในการสร้างกรอบทิศทางการดำเนินงานเครือข่าย</p> <p>2) ทีมงานได้มีส่วนร่วมในการประเมิน และวิเคราะห์ผลการจัดกิจกรรม</p> <p>3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมครั้งต่อไป</p>	5	
19	25/10/48	<p>เวทีสร้างกรอบแนวทางในการจัดทำแผนความร่วมมือ ครั้งที่ 2 (กระบวนการ และขั้นตอนเช่นเดียวกับเวทีครั้งที่ 1)</p>	30	<p>- ห้องประชุมศาลาประชาคมอำเภอหัวตะพาน</p>	<p>- ผลลัพธ์เช่นเดียวกับ เวทีครั้งที่ 1</p>	5	
20	25/10/48	<p>ประชุมสรุปผลการจัดเวทีสร้างกรอบทิศทางการดำเนินงานเครือข่าย ครั้งที่ 2</p>	6	<p>- ห้องประชุมโรงแรมฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง</p>	<p>- เช่นเดียวกับเวทีสรุปครั้งที่ 1</p>	4	
21	2/11/48	<p>ประชุมสรุปผลการดำเนินงาน และวางแผนประจำเดือนตุลาคม</p>	7	<p>- ห้องประชุมโรงแรมฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง</p>	<p>1) ทบทวน และวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน</p> <p>2) วางแผนประจำเดือนร่วมกัน</p>	4	

22	5/11/48	ประชุมสรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมเวทีทั้ง 6 ครั้ง 1) ประมวล และวิเคราะห์ผลการจัดกิจกรรมเวทีทั้ง 6 ครั้งที่ผ่านมาถึงปัจจัยสำเร็จ ข้อจำกัด และปัญหาอุปสรรค 2) อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทีมงานวิจัย 3) วางแผน ในการ จัด ทำ ารายงาน ความก้าวหน้า และจัดสรรภารกิจบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน	7	- ห้องประชุมโรงแรม ฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	3) บทสรุปผลการดำเนินงานเวทีทั้ง 6 ครั้ง 4) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น สำหรับการ จัด ทำ ารายงาน ความก้าวหน้า 5) แผนงานการจัดทำรายงาน และ แผนงานในระยะที่ 2	9	
23	6-30/11/48	จัดทำรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 1) จำแนกแยกแยะข้อมูล 2) สรุปผลการจัดกิจกรรมต่างๆ 3) รวบรวม และเรียบเรียง	5	- สำนักงานโครงการที่จังหวัดมุกดาหาร	1) รายงานผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 (สิงหาคม - พฤศจิกายน) 2) ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ จากทีมงานวิจัยของพื้นที่	-	
24	5-6/12/48	ประชุมตรวจสอบข้อมูล และความถูกต้องของรายงานผลความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 1) ทีมงานศึกษาเอกสารรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 2) ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมข้อมูล ข้อคิดเห็น	7	- ห้องประชุมโรงแรม ฮอทไลน์อินน์รีสอร์ท อ.เมือง	1) การตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูลในรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 2) รายงานความก้าวหน้า ที่ถูกต้อง	8	
25	22-23/12/48	ประชุมนำเสนอรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1	1	- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กทม.	3) นำเสนอรายงานผลการดำเนินงาน และข้อคิดเห็น	-	

					เกี่ยวกับการดำเนินงาน		
					4) รับฟังข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงขบวนการดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย		
26	12-13/1/49	ประชุมสรุป และติดตามผลการดำเนินงานประจำเดือนธันวาคม 2548 1) ทบทวนผลการดำเนินงาน 2) รายงานผลการนำเสนอรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 และประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไข 3) แผนงานประจำเดือนมกราคม 2549	6	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝือ อ.เมือง	1) การวิเคราะห์จุดเด่น/ด้อยในกระบวนการดำเนินงานรอบ 5 เดือนที่ผ่านมา 2) ทีมงานได้รับทราบข้อเสนอแนะจากทีมประสานงานกลาง 3) แผนงานทำงานเดือนมกราคม	7	
27	16-18/1/49	เวทีการสนับสนุนกลุ่ม/องค์กรในระดับพื้นที่ หลังจากการเข้าร่วมเวที ครั้งที่ 1-2	6	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝือ อ.เมือง - ศูนย์ประสานงาน เครือข่ายกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์วัดโพธิ์ ศิลาอ.ลืออำนาจ - ศูนย์ประสานงาน กลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์อำเภอปทุมราช วงศา - ศูนย์ประสานงาน	1) การรับฟังความคิดเห็น และข้อมูลในการดำเนินงาน 2) ข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานสร้างเครือข่ายพันธมิตร 3) สร้างกำลังใจแก่ผู้นำกลุ่มเป้าหมายในการทำงาน 4) สนับสนุนการสื่อสารข้อมูลแก่ผู้นำต่อสมาชิกกลุ่ม/องค์กรได้รับทราบอย่างกระจ่างแจ้ง	จุดละ 3-4 ชม.	- เวทีแบบไม่เป็นทางการ

				เครือข่ายพระผู้นำ อำเภอเมือง			
28	7-8/2/49	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยจังหวัด กาฬสินธุ์ 1) ผลการดำเนินงานเวทีสร้างความเข้าใจ และการสร้างกรอบข้อตกลงในการจัดทำ แผนงานเครือข่ายของอำนาจเจริญ และ กาฬสินธุ์ 2) การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และเสนอแนะ	5	- สำนักงานโครงการ จังหวัดกาฬสินธุ์	1) รับทราบข้อมูล ข้อคิดเห็นและ ผลการดำเนินงานร่วมกัน 2) การวิเคราะห์ และข้อสังเกตต่อ ข้อมูล ข้อเท็จจริงเบื้องต้น	6	- เวทีแบบไม่ เป็นทางการ
29	24- 25/2/49	ประชุมสรุป และติดตามผลการดำเนินงาน ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 1) ทบทวนผลการทำงาน 2) วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ 3) แผนงานประจำเดือนมีนาคม	6	- ศูนย์ประสานงาน เครือข่ายกลุ่มกองทุน วันละบาท และออม ทรัพย์บ้านโคก สวาสดี ต.นาฝื่อ อ. เมือง	1) ทีมงานได้ร่วมกันวิเคราะห์ และ ประเมินสถานการณ์บริบทของ พื้นที่โดยรวม 2) ทีมงานได้เรียนรู้การใช้กรอบ แนวคิด และทฤษฎีวิเคราะห์ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ได้ เรียนรู้จากการทำงาน 3) แนวทางในการปรับ กระบวนการทำงานให้ สอดคล้องกับสถานการณ์	7	
30	10/3/49	ประชุมติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ ร่วมกับทีมประสานงานกลาง (ผู้เชี่ยวชาญ วรรณะ) และสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ 1) การชี้แจงโครงการวิจัย และแลกเปลี่ยน	8	- สำนักงานสหกรณ์ จังหวัดอำนาจเจริญ	1) สำนักงานสหกรณ์ฯ ได้รับทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัย 2) แนวทางในการประสานความ ร่วมมือในระยะต่อไป	4	

		ข้อมูล 2) ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นจากทีมงาน ประสานงานกลาง					
31	11- 13/3/49	เวทีแลกเปลี่ยนกับทีมงานจังหวัดกาฬสินธุ์ 1) ทีมงานแต่ละพื้นที่ได้รายงาน ความก้าวหน้าการทำงาน 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงาน	5	- ภูพานรีสอร์ทท.อ.ภ พาน จ.สกลนคร	1) สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการ ทำงานร่วมกัน 2) ทีมงานได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัย ผลสำเร็จและล้มเหลวของกลุ่ม/ องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่	8	
32	18- 19/3/49 และ 24- 28/3/49	เวทีสนับสนุนกลุ่ม/องค์กรในพื้นที่ 1) การติดตามข้อมูล และรับฟังข้อคิดเห็น ต่างๆ จากกลุ่มเป้าหมาย 2) รับทราบสถานการณ์ที่เป็นบริบททาง เศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่	4	- สำนักงานเครือข่าย ออมทรัพย์วัด โพธิ์ ศิลา อ.สีอำนาจ - สำนักงานสมาชิก เครือข่ายพระผู้นำ จังหวัดอำนาจเจริญ บ้านไถ่คำ ต.ไถ่คำ อ. เมือง - ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลผือ อ. เมือง - สำนักงานเครือข่าย กอบบุญวันละบาท ต. นาฝือ บ้าน โลก สาวาสดี อ.เมือง	1) ทีมงานได้รับทราบข้อมูล และ ข้อคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายใน พื้นที่ถึงแนวทางในการพัฒนา เครือข่าย 2) รับทราบสถานการณ์ และ วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องภายใต้ บริบทของพื้นที่ที่มีผลกระทบ ต่องานทำงานวิจัย	จุดละ 3-4 ชม.	- เวทีแบบไม่ เป็นทางการ

33	26-28/2/49	ประชุมสรุป และติดตามผลการดำเนินงานประจำเดือนมีนาคม 1) ทบทวนผลการทำงาน วิเคราะห์ และปัญหาอุปสรรคการทำงานที่พบ 2) แผนงานประจำเดือนเมษายน	6	- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มกองทุนวันละบาท และออมทรัพย์บ้าน โศก สวัสดิ์ ต.นาฝื่อ อ.เมือง	1) ทีมงานได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคการทำงานตามกรอบบริบทของท้องถิ่น โดยการประยุกต์ทฤษฎี และแนวคิดใหม่ๆ 2) แนวทางในการปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์	7	
34	1/4/49	ประชุมร่วมกับทีมงานประสานงานกลาง 1) การรายงานผลการทำงานของทีมงานในพื้นที่ 2) การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และรับฟังข้อเสนอแนะแนวทางในการทำงาน	7	- ณ จังหวัด อุบลราชธานี	1) รายงานผลการทำงานในช่วงที่ผ่านมา 2) ข้อคิดเห็น และเสนอแนะจากทีมประสานงานกลาง	3	
35	4/4/49	เวทีสภาผู้นำตำบลนาฝื่อ อ.เมือง 1) การปรึกษาแนวทางในการทำงานกับประชาสังคม 2) กระบวนการในการศึกษาถอดบทเรียนของประชาสังคมตำบลนาฝื่อ 3) การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น 4) แผนงานของทีมวิจัย	18	- ศูนย์ประสานงานประชาสังคมตำบลนาฝื่อ บ้านโคกกอกพัฒนา ต.นาฝื่อ	1) องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาบทเรียน โดยการส่งทีมงานเข้าร่วม และร่วมรับทราบกรอบแนวคิดตั้งแต่ต้น 2) แผนงานในการศึกษาบทเรียน	5	- เวทีแบบไม่เป็นทางการในช่วงเย็น-กลางคืนที่บ้านผู้นำ
36	7/4/49	เวทีเตรียมการในการพัฒนากรอบข้อตกลงในการจัดทำแผนงานเครือข่ายพันธมิตรกลุ่มออมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา	8	- วัดโพธิ์ศิลา บ้านเปือย อ.ลืออำนาจ	1) ทีมงานได้ชี้แจงกระบวนการทำงานเวทีสะท้อนกลับในระดับล่างต่อที่ปรึกษา และทีมงาน	3	- เวทีพบปะปรึกษาหารือแบบไม่เป็น

		<ol style="list-style-type: none"> 1) ประชุมชี้แจงกระบวนการ เนื้อหา และวิธีการดำเนินงาน 2) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย 3) กำหนดการจัดเวที 			<p>เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) รับฟังข้อเสนอแนะและคำปรึกษาจากพระผู้นำกลุ่ม/เครือข่าย 		ทางการ
37	20/4/49	<p>เวทีพัฒนารอบข้อตกลงในการจัดทำแผนงานของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา 4 ครั้ง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การสะท้อนกลับแผนงาน และกรอบข้อตกลงของเวทีผู้นำแก่สมาชิกกลุ่ม 2) การชี้แจงกระบวนการกลุ่ม 3) แบ่งกลุ่มย่อย และวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ด้วยตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์ 4) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ และแนวทางในการพัฒนาต่อกลุ่มใหญ่ 	113	<p>- วัดโพธิ์ศิลา บ้านเปือย</p> <p>- วัดกุยไชย บ้านกุยไชย</p> <p>- วัดไร่จี้ บ้านไร่จี้</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) สมาชิกกลุ่มเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลาได้รับทราบข้อคิดเห็น และแผนงานของเวทีผู้นำ 2) ผลการวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ของตนเอง และบริบทชุมชน 3) สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาข้อตกลง และแผนงานของเครือข่าย 	เวที ละ 5-6 ชม.	- แยกเวทีจัดใน ช่วงเดียวกัน 4 ครั้ง
38	21/4/49	<p>ประชุมสรุปผลการจัดเวทีการพัฒนารอบข้อตกลงในการสร้างเครือข่ายพันธมิตรกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา 4 ครั้ง และติดตามผลการทำงานเดือนเมษายน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) สรุปผลการจัดเวทีทั้ง 4 ครั้ง 2) ข้อคิดเห็น และเสนอแนะจากทีมวิจัย 3) ทบทวนผลการดำเนินงานประจำเดือน 	6	- ศูนย์ประสานงานสภาผู้นำสภาตำบลนาฝื่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดเวทีทั้ง 4 ครั้ง 2) แนวทางในการทำงานสนับสนุนเครือข่าย 3) แผนงานเดือนพฤษภาคม 	6	

		และแผนงานเดือนพฤษภาคม					
39	27/4/49	เวทีเครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง 1) การชี้แจงกระบวนการทำงานวิจัย 2) การวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ของเครือข่ายพระสงฆ์ 3) แผนงานของการทำงานวิจัยกับเครือข่ายพระสงฆ์	18	- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายพระผู้นำ วัดเทพมณเฑียร อ.เมือง	1) เครือข่ายได้รับทราบกระบวนการทำงานวิจัย 2) สถานการณ์โดยรวมของเครือข่ายพระสงฆ์ 3) ปัญหา และข้อจำกัดของเครือข่าย 4) แนวทางการทำงาน และแก้ไขปัญหาข้อจำกัด	7	- เวทีร่วม 2 จังหวัดอำนาจเจริญ และ อุบลราชธานี
40	8-10/5/49	เวทีสนับสนุนเครือข่ายพันธมิตร และการสรุปบทเรียน 6 ครั้ง 1) การศึกษาบทเรียนสภาผู้นำตำบลนาฝื่อ 2) การศึกษาพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์องค์กร และเครือข่ายประชาสังคม 3) การศึกษาโครงสร้างเครือญาติกับกระบวนการประชาสังคม 4) การศึกษาภารกิจ และบทบาทของสภาผู้นำ	27	- ศูนย์ประสานงานสภาผู้นำตำบลนาฝื่อ - บ้านนาฝื่อ ม.1 และ 4 ต.นาฝื่อ - บ้านโคกคอก ต.นาฝื่อ - บ้านหนองแวง ต.นาฝื่อ - บ้านโคกสวาสดี ต.นาฝื่อ - บ้านโคกคอกพัฒนา ต.นาฝื่อ	1) ทีมงานได้รับทราบประวัติความเป็นมาของสภาผู้นำ และประชาสังคมตำบลนาฝื่อ 2) กลไกทางโครงสร้างเครือญาติกับบทบาทผู้นำในประชาสังคมตำบลนาฝื่อ 3) โครงสร้างองค์กร และภารกิจบทบาทหน้าที่	เวทีละ 5-6 ชม.	- เวทีเสวนากลุ่มย่อยในประเด็นที่กำหนดครั้งละ 4-6 คน
41	22-25/5/49	เวทีติดตามผลการดำเนินงานในระดับพื้นที่ของกลุ่ม/องค์กร	21	- บ้านไถ่คำ ต.ไถ่คำ อ.เมือง	1) รับทราบสถานการณ์ของพื้นที่ และรับฟังข้อคิดเห็นจาก	3-4 ชม./พื้นที่	- เวทีเสวนาแบบไม่เป็น

		1) การติดตามความก้าวหน้าในการทำงาน และข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย 2) รับฟังข้อคิดเห็น และเสนอแนะจาก ภาคสนาม		- บ้านโคกกอก และ บ้านโคกกอกพัฒนา ต.นาฝื่อ อ.เมือง - วัดเทพมงคล อ.เมือง - วัดหนองสองห้อง - วัดโพธิ์ศิลา อ.ลืออำนาจ	กลุ่มเป้าหมาย 2) ทีมงานได้ประเมินสถานการณ์ของ ขบวนการ เครือข่าย พันธมิตร		ทางการกับ ผู้นำ 1-3 คน พื้นที่
42	30/5/49	การประชุมติดตามผลการดำเนินงานวิจัย	6	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ	- ผลลัพธ์เช่นเดียวกับการติดตามงาน ในช่วงที่ผ่านมา	5	
43	6-8/6/49 และ 20-22/6/49	เวทีคิด และสนับสนุนกระบวนการเครือข่ายในระดับพื้นที่	34	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ - บ้านโคกกอก ต.นาฝื่อ - บ้านโคกสวาสดี ต.นาฝื่อ - วัดราษฎร์ไก่อำ อ.เมือง - วัดเทพมงคล อ.เมือง	1) รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวของกลุ่ม/เครือข่ายในพื้นที่ 2) กาวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง	2-3 ชม./พื้นที่	- เวทีแบบไม่เป็นทางการ
44	3-5/7/49	เวทีคิด และสนับสนุนกระบวนการเครือข่ายในระดับพื้นที่	22	- ศูนย์ประสานงาน สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ	1) ติดตามความเคลื่อนไหวของ ขบวนการกลุ่มในพื้นที่	2-3 ชม./พื้นที่	- เวทีแบบไม่เป็นทางการ

				<ul style="list-style-type: none"> - บ้าน โลกกอก ต. นาฝื่อ - บ้าน โลกสวาสดี ต. นาฝื่อ - วัดราษฎร์ไก่อำ อ. เมือง - วัดเทพมงคล อ. เมือง - วัดหนองสองห้อง อ.เมือง - บ้าน ไร่จี อ. ลืออำนาจ 	<ul style="list-style-type: none"> 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ และบริบทของพื้นที่ 3) รวบรวมข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ตำบลนาฝื่อเพิ่มเติม 		
45	6-7/7/49	ประชุมร่วมกับชุดโครงการวิจัย	-	- จ.สมุทรสงคราม	<ul style="list-style-type: none"> 1) นำเสนอผลการวิจัย และข้อค้นพบเบื้องต้น 2) การเสนอแนะแนวทางในการทำงาน 	-	
46	19-21/7/49	<p>เวทีคิด และสนับสนุนกระบวนการเครือข่ายในระดับพื้นที่ และประชุมติดตามผลการดำเนินงานวิจัย</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) ติดตามสถานการณ์ในพื้นที่ และรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย 2) สรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเตรียมการเขียนรายงานวิจัย 	17	<ul style="list-style-type: none"> - บ้าน โลกกอก ต. นาฝื่อ - บ้าน โลกสวาสดี ต. นาฝื่อ - วัดราษฎร์ไก่อำ อ. เมือง - วัดเทพมงคล อ. 	<ul style="list-style-type: none"> 1) ติดตามข้อมูล และผลการดำเนินงานของขบวนการกลุ่มในพื้นที่ 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ และบริบทของท้องถิ่น 	2-3 ชม./พื้นที่	- เวทีแบบไม่เป็นทางการ

				เมือง - วัดหนองสองห้อง อ.เมือง - บ้านเปือย อ.ลือ อำนาจ			
47	ก.ค.- ส.ค. 2549	จัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับร่าง	3	- สำนักงานโครงการ	1) จำแนกแยกแยะข้อมูลจาก ภาคสนาม และเวทีต่างๆ 2) จัดทำรายงานวิจัยฉบับร่าง	-	
49	2- 3/9/49	ประชุมปรับปรุง และแก้ไขรายงานผลการวิจัย	5	- อุทยานแห่งชาติภูผา ยนต์ อ.คงหลวง จ. มุกดาหาร	1) นำเสนอผลการวิจัยให้ทีมงาน ได้รับทราบ 2) ข้อคิดเห็น และเสนอแนะจาก ทีมประสานงานกลาง 3) แนวทางการปรับปรุงแก้ไข รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ 4) แผนงานการจัดเวทีสะท้อนกลับ ผลการวิจัยต่อท้องถิ่น	8	

บทที่ 4

เครือข่ายที่เกิดขึ้น

4.1 บทนำ

ในการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมาในระยะเวลาปฏิบัติการในภาคสนามจริงตามเงื่อนไขด้านระยะเวลาอันสั้น และขอบเขตเนื้อหาที่ค่อนข้างกว้าง จึงก่อให้เกิดเพียงแนวทางในการพัฒนา และเสริมสร้างเครือข่ายพันธมิตรในระดับท้องถิ่นขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินงานพัฒนาเชิงต่อยอดกระบวนการพัฒนาจากต้นทุนเดิมของกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ในพื้นที่เท่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2 รูปแบบเครือข่ายพันธมิตร

รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาองค์ความรู้แบบต่อยอดจากต้นทุนทางเศรษฐกิจ และสังคมเดิมของกลุ่ม/องค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรมในงานวิจัยครั้งนี้พอสรุปได้ ก็คือ

4.2.1 เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา

1) ความเป็นมาของกลุ่ม

จากการศึกษาภูมิหลังก่อนการดำเนินงานวิจัย พบว่า กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 10 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเปือย และตำบลไร่ขี อำเภอลืออำนาจ ได้รับอิทธิพลทางความคิด และมีต้นแบบมาจากกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของ พระมหาสุบิน จังหวัดตราด โดยเริ่มจาก “พระผู้นำ” ในท้องถิ่น ก็คือ พระครูอุดม โพธิกิจ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศิลา บ้านเปือย ตำบลเปือย

โดยเริ่มจากการศึกษาดูงานรูปแบบตัวอย่างการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ที่จังหวัดตราด โดยนำแนวคิดที่ได้รับมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกในหมู่บ้านได้รับทราบ และมาเข้าร่วมกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของสมาชิกในด้านเงินทุนสำหรับการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต และมีการประสานวิทยากรผู้ที่มีความรู้ มาให้คำแนะนำในการจัดตั้งกลุ่ม

ซึ่งจากการจัดเวทีประเมิน และวิเคราะห์ตนเองของแต่ละกลุ่ม ก็พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นคุณค่า และความภาคภูมิใจขององค์กรที่กลุ่มได้สะท้อนข้อเท็จจริง ก็คือ

- (1) ผู้นำ ที่มีลักษณะผู้นำที่ดีมีคุณธรรม มีความสามารถ และมีวิสัยทัศน์
- (2) กรรมการ ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์
- (3) เงินทุน ที่มาจากการระดมทุน และถือหุ้นจากสมาชิกกลุ่ม
- (4) ระบบการบริหารจัดการ ที่มีการกำหนดข้อบังคับ กฎระเบียบ และข้อตกลงภายในกลุ่มร่วมกัน
- (5) สมาชิก ที่มีความสมัครใจ และเห็นคุณค่าของกลุ่ม
- (6) สำนักงาน ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการดำเนินงานของกลุ่ม
- (7) ปัจจัยหนุนเสริมจากภายนอก หรือการเชื่อมโยงกับทรัพยากรอื่นๆ จากภายนอกในการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่ม

2) สรุปผลการดำเนินงานของกลุ่ม

- (1) การออมทรัพย์ของสมาชิก และการเข้าร่วมหุ้นลงทุน
- (2) การบริการสินเชื่อแก่สมาชิกในการประกอบอาชีพ และดำรงชีพ
- (3) การติดตาม และชำระสินเชื่อหมุนเวียนแก่สมาชิกอื่นๆ ในกลุ่ม
- (4) การจัดระบบสวัสดิการชุมชน และปันผลกำไรแก่สมาชิกสิ้นปี
- (5) สมาชิกในชุมชนมีแหล่งสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพ ช่วยลดการพึ่งพิงเงินทุนนอกระบบได้ในระดับหนึ่ง
- (6) ความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน

3) ผลการวิเคราะห์ และจัดทำรอบทิศทางของเครือข่าย

จากการจัดเวทีประเมิน และวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มแต่ละกลุ่มทั้ง 10 ชุมชน โดยผู้นำ และกรรมการกลุ่มที่เป็นตัวแทน ผลสรุปก็คือ

ก) จุดอ่อน

- (1) กลุ่มออมทรัพย์ ยังอ่อนทักษะ และความรู้ในการจัดทำระบบบัญชีที่มีมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้
- (2) สมาชิกในกลุ่มบางส่วนที่ยังไม่เคารพ “สัจจะ” ของกลุ่มที่เป็นกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มในการส่งเงินฝาก และเงินกู้ยืมคืนตามกำหนดระยะเวลา
- (3) การใช้สินเชื่อของสมาชิกไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป็นหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และในที่สุดต้องหันไปพึ่งนายทุนสร้างวงจรวัจฉกรหนี้สิน
- (4) ปริมาณเงินทุนกลุ่มออมทรัพย์มีอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้ไม่สามารถจัดสรร และให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างเพียงพอ
- (5) ความคาดหวังระหว่างสมาชิกกับกลุ่มออมทรัพย์มีความแตกต่างกัน ซึ่งสมาชิกต้องการเงินกู้จากกลุ่มมากกว่า “คุณค่า” ของกลุ่มที่มีต่อสมาชิก และชุมชน
- (6) การคัดสรรสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มยังขาดความละเอียดรอบคอบ และกำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมกับกลุ่ม ซึ่งกลุ่มมีความคาดหวังใน “ปริมาณ” มากกว่า “คุณภาพ” จึงทำให้กลุ่มได้รับผลกระทบในภายหลัง
- (7) สมาชิกยังไม่เรียนรู้ระบบการทำงานเป็นกลุ่ม และเข้าใจกระบวนการกลุ่มที่สร้างโอกาสแก่สมาชิก และชุมชน ได้ใช้แก้ปัญหาาร่วมกัน

ข) จุดแข็ง

- (1) ผู้นำที่มีประสบการณ์ทำงานกลุ่ม และองค์ความรู้ในการดำเนินงาน
- (2) สมาชิกในชุมชนมีการเก็บเงินสะสม และออมทรัพย์ไว้ใช้ในยามขาดแคลน หรือจำเป็นได้
- (3) การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน และกันภายในชุมชน
- (4) เงินทุน ทำให้สมาชิกสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายในชุมชน ลดการพึ่งพิงภายนอก หรือเงินทนนอกระบบได้
- (5) ระบบสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือสมาชิก และชุมชนได้
- (6) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความคิดเห็นภายในกลุ่ม จึงก่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ และทักษะการทำงานร่วมกันได้

(7) สมาชิกมีหลักประกันในการได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มตามเงื่อนไขของกลุ่มที่ได้ร่วมกันกำหนด

(8) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการดำเนินงานกลุ่ม

ค) วิสัยทัศน์ของกลุ่ม

ผู้นำ และกรรมการกลุ่มเชื้อสตัย มีคุณธรรม โปร่งใส เสียสละ ระบบการบริหารที่ดีมีผู้นำรุ่นใหม่ทดแทน สมาชิกในกลุ่ม มีความสามัคคี เคร่งครัดในกฎระเบียบ มีสัจจะตรงต่อเวลา มีการขยายจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เงินออมมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก ลดปัญหาหนี้เชื่อนอกระบบ การพัฒนาต่อเนื่อง และขยายผลไปสู่กิจกรรมพัฒนาในด้านอื่นๆ การบริหารจัดการมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเพื่อเรียนรู้ระบบการทำงานทุกๆ 2 ปี การจัดระบบสวัสดิการแก่ผู้นำ กรรมการ และชุมชนแบบครบวงจรชีวิต

ง) ยุทธศาสตร์

(1) ระบบการบริหารจัดการกลุ่ม มีเป้าหมาย หลักการด้านคุณธรรม จริยธรรม โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และเรียนรู้งานของกลุ่ม การจัดหาวัสดุครุภัณฑ์สนับสนุนระบบการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ

(2) ทุน การเพิ่มทุนจากการออมของสมาชิก และแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกสนับสนุนกิจกรรม และการดำเนินงานของกลุ่มให้เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก

(3) สมาชิก ได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาเรียนรู้เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของกลุ่ม และตระหนักเห็นคุณค่ากลุ่ม

(4) ผู้นำ มีการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการและมีคุณธรรม

จ) มาตรการ

- กลุ่ม
- (1) **ผู้นำ**
- (1.1) การพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการทำงาน
 - (1.2) ประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกในกลุ่ม
 - (1.3) การอบรมทักษะการจัดทำระบบบัญชีจากสถานการณ์จริง
 - (1.4) การสร้างจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ
 - (1.5) การเตรียมคนรุ่นใหม่เข้ามารับช่วงในการบริหารจัดการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
 - (1.6) ส่งเสริมการประกอบอาชีพแก่สมาชิกที่ยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง
 - (1.7) การอบรมคุณธรรมแก่ผู้นำอย่างสม่ำเสมอ
- (2) **ระบบการบริหารจัดการ**
- (2.1) การปรับปรุงระเบียบข้อบังคับให้รัดกุม และเหมาะสมทันสมัย
 - (2.2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกสามารถตรวจสอบบัญชีของกลุ่มได้
 - (2.3) ศึกษาระบบบัญชีจากผู้รู้ หรือองค์กรอื่นๆ ที่มีองค์ความรู้
 - (2.4) จัดหาวิทยากรมาช่วย อบรม และเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่ม
 - (2.5) จัดอบรมการทำบัญชีให้กรรมการ และกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง
 - (2.6) จัดให้มีการศึกษาดูงานรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มจากกลุ่มที่เข้มแข็งในพื้นที่อื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพองค์กร
 - (2.7) จัดให้มีการประชุมสมาชิกทุกๆ ๒ เดือน เพื่อชี้แจงผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ
 - (2.8) การนำหลักการสหกรณ์มาใช้ในกระบวนการทำงานบริหารจัดการกลุ่ม
- (3) **สมาชิก**
- (3.1) คัดสรรสมาชิกก่อนรับเข้ากลุ่ม

- (3.2) จัดให้มีการศึกษาดูงานเพิ่มเติมความรู้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
- (3.3) การฝึกอบรมธรรมะให้แก่สมาชิกสม่ำเสมอ
- (3.4) การรณรงค์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

(4) ทุน

- (4.1) การระดมเงินออม และให้มีการกำหนดเพดานเงินกู้ และออมสูงสุดได้ รายละ ๕๐,๐๐๐ บาท
- (4.2) จัดหาแหล่งเงินทุนมาสนับสนุนให้เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก จากหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐ และเอกชน
- (4.3) จัดตั้งกองทุนในการจัดส่งผู้นำ และกรรมการ ไปศึกษาระบบการจัดทำบัญชี และการใช้คอมพิวเตอร์มาสนับสนุนกระบวนการทำงาน
- (4.4) จัดทำข้อเสนอโครงการต่อภาครัฐในการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่ม
- (4.5) การบูรณาการทรัพยากรจากกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ให้มาร่วมมือกันในการ พัฒนาท้องถิ่น

ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ และประเมินตนเองของกลุ่ม ได้นำไปสู่การจัดทำกรอบทิศทางในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่กลุ่มด้วยกระบวนการหนุนเสริมให้กลุ่มเป็นรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อ พัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นดังรายละเอียดข้างต้น

4) การดำเนินงานของเครือข่ายในปัจจุบัน

ภายหลังจากการจัดเวทีทั้ง 2 ครั้งดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ก็พบว่า กระบวนการดำเนินงานผ่าน ผู้นำนั้นมีปัญหา และข้อจำกัดที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือ “การเลื่อนไหลของข้อมูลข่าวสารภายในองค์กร” ไม่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลื่อนไหลของข้อมูลข่าวสารจากผู้นำสู่สมาชิกในระดับล่าง ของกลุ่มต่างๆ มักไม่ค่อยเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

ด้วยเหตุดังกล่าว โครงการวิจัยจึงได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาดังกล่าวนี้ร่วมกับที่ปรึกษา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำ และผู้ปฏิบัติงานของแต่ละกลุ่มเป็นการนอกรอบ และได้มีข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินงาน และได้มีการดำเนินงานไปบ้างแล้ว ก็คือ

(1) จัดเวทีกระบวนการสะท้อนกลับข้อมูลข่าวสารภายในองค์กร โดยใช้กระบวนการ และวิธีการในการประเมิน และวิเคราะห์จุดอ่อนองค์กรเช่นเดียวกับเวทีผู้นำ โดยเพิ่มเครื่องมือตารางการ วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจัยภายใน และภายนอกชุมชนที่มีผลต่อ ความเข้มแข็งขององค์กร

(2) จัดเวทีกระบวนการสะท้อนกลับข้อมูลข่าวสารภายในองค์กรในข้อ (1) รวม 10 หมู่บ้าน รวม 4 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วม และมีบทบาทมากที่สุด โดยผู้นำเป็นเพียงผู้ สังเกตการณ์เท่านั้น

(3) จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล และประสานความร่วมมือระหว่างภาคีในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการหนุนเสริม และสานต่อภารกิจจากโครงการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับชุมชน ซึ่งเป็นการนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

(4) องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) รับทราบแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม และเครือข่ายนำไปจัดทำเป็นแผนงานขององค์กร เพื่อให้การสนับสนุนในปีงบประมาณต่อไป

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

กล่าวโดยสรุปผลความสำเร็จของกระบวนการดำเนินงานที่ผ่านมานั้นสามารถสังเคราะห์ได้ ดังต่อไปนี้

(1) ปัจจัยภายในกลุ่ม/เครือข่าย

(1.1) กลไกในการเชื่อมโยง และสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มให้มีความ ต่อเนื่องในกิจกรรมของเครือข่าย ก็คือ ที่ปรึกษาของกลุ่ม ซึ่งเป็น “พระผู้นำ” ที่เป็นสมาชิกใน “เครือข่าย พระผู้นำ” ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญในชุมชน และจะได้กล่าวถึงในหัวข้อลำดับต่อไป

(1.2) ผู้นำกลุ่ม/เครือข่ายมีประสบการณ์ และโอกาสในการเรียนรู้จากกิจกรรม เครือข่ายอื่นๆ ในท้องถิ่น ภูมิภาค และชาติ จึงได้นำมาปรับใช้ในการทำงานของเครือข่าย

(1.3) กิจกรรม และผลประโยชน์สามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มต่างๆ และสามารถทำได้

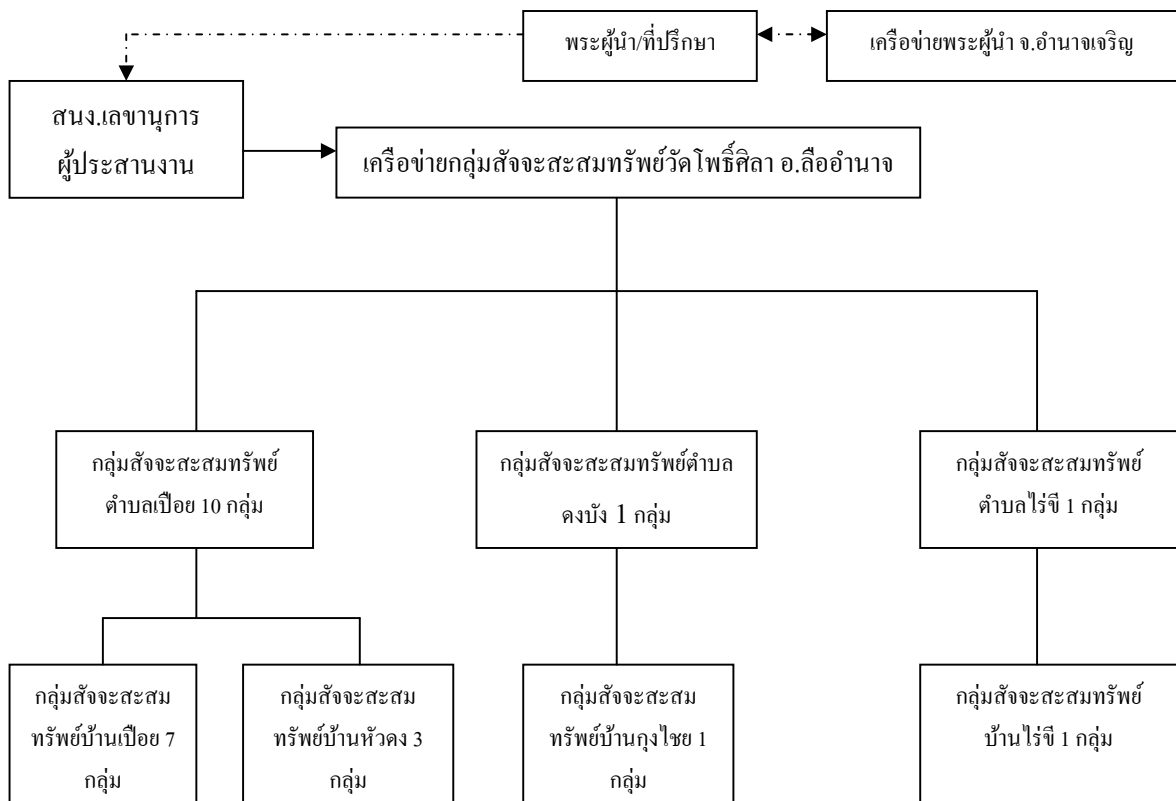
(1.4) พื้นฐานทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งยังคงเกาะเกี่ยวทางสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ จารีตประเพณี และหลักความเชื่อทางศาสนา โดยภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชุมชน และบทเรียนร่วมกันมาพอสมควร

(2) ปัจจัยภายนอกกลุ่ม/เครือข่าย

(2.1) นโยบายรัฐ และกระแสโลกาภิวัตน์ที่ชุมชนเผชิญอยู่จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้

(2.2) กระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิด และทิศทางการพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชนที่เริ่มมีการทบทวนบทเรียน จากการดำรงอยู่แบบองค์กรเชิงเดี่ยวไม่อาจจะต้านทานกระแสโลกได้ และมักมีข้อจำกัดในการดำเนินงาน

6) โครงสร้างเครือข่าย และวงจรความสัมพันธ์

4.2.2 เครื่องข่ายประชาสังคมเพื่อการพัฒนาตำบลนาคีแบบบูรณาการ

1) ความเป็นมา

ประชาสังคมกับการพัฒนาท้องถิ่นของตำบลนาคี อำเภอเมือง นั้น มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างโดดเด่นของการจัดความสัมพันธ์ทางการเมืองเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยการใช้กลยุทธ์วิกฤติเป็นโอกาสให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นได้อย่างหลากหลายมิติ

กระบวนการประชาสังคมตำบลนาคีเริ่มมาจากกิจกรรมการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจาก สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม หรือ SIP จังหวัดอำนาจเจริญ ในช่วงหลังปี 2545-46 ซึ่งเป็นช่วงปลายปีงบประมาณที่มีการจัดสรรแก่กลุ่ม/องค์กรชุมชนในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง

ในการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชนได้เริ่มจากการศึกษารวบรวมข้อมูล และการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นในการเป็นจัดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนภายในพื้นที่ตำบลนาคี ต่อมาได้มีการแต่งตั้งตัวแทนจากชุมชนๆ ละ 1-2 คน เพื่อเป็นคณะทำงานจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชนขึ้น และมีบทบาทหน้าที่ในการติดตามผลการนำไปใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ

ต่อมาได้มีการคัดเลือก และแต่งตั้งตัวแทนที่เป็นแกนนำจากคณะทำงานดังกล่าวให้เป็น “สภาผู้นำตำบลนาคี” เพื่อทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษางานพัฒนาในด้านต่างๆ ของตำบล ซึ่งค่อนข้างมีบทบาทอย่างโดดเด่นในช่วงที่ผ่านมามจนสามารถคิดค้นงานพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองในหลายๆ ด้านด้วยกัน ก็คือ

- (1) กลุ่มโรงสีชุมชน
- (2) กลุ่มเกษตรอินทรีย์
- (3) เครือข่ายกองทุนวันละบาท
- (4) เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- (5) วิทยุชุมชน
- (6) กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด

- (7) เครื่องขายปศุสัตว์ตำบลนาฝื่อ
- (8) เครื่องขายธุรกิจค้าส่งตำบลนาฝื่อ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ค่อนข้างโดดเด่น และเป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก ก็คือ กิจกรรมเครื่องขายร้านค้าส่งตำบลนาฝื่อ โดยมีประวัติศาสตร์การพัฒนารังนี้

กิจกรรมเครื่องขายร้านค้าส่งชุมชนจากเดิมมีเพียง 3 ร้าน ก็คือ บ้านโลกกอก บ้านโลกพัฒนา บ้านนาฝื่อหมู่ 4 และบ้านโลกสวัสดิ์ ต่อมาได้ขยายเพิ่มมากขึ้นเป็น 10 ร้านในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน นอกจากนี้ยังขยายพื้นที่ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือออกไปยังอำเภอใกล้เคียง คือ อำเภอเสนางคณิศร รวม 3 ตำบล

หลังจากการจัดตั้งกิจกรรมร้านค้าชุมชนไปในระยะหนึ่งแล้วได้มีการจัดกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ 2 เดือน/ครั้ง รวมทั้งการศึกษารวบรวมข้อมูลสถิติยอดขายสินค้าของร้านค้าชุมชน 13 แห่ง⁷ ที่เป็นพันธมิตรผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในแต่ละปีพบว่ามียอดขายที่ค่อนข้างสูงถึง 12 ล้านบาทเศษ

ด้วยเหตุดังกล่าวได้เป็นจุดประกายด้านความคิด และได้คิดค้นแนวทางในการลดการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง และทำให้เงินรั่วไหลออกจากชุมชน จึงเป็นจุดกำเนิดแนวคิดในการดำเนินกิจกรรม “ร้านค้าส่ง” ของตำบลนาฝื่อตามมา

ต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดตั้งร้านค้าส่ง โดยมีตัวแทนจากร้านค้าชุมชน 12 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน รวม 12 คน ทำหน้าที่ในการศึกษาความเป็นไปได้ และวางระบบในการบริหารจัดการ และมีการจัดเวทีประชาคมทุกหมู่บ้านในตำบลเพื่อรับฟังความคิดเห็น และเผยแพร่แนวคิด

หลังจากการจัดเวทีประชาคมแล้ว และมีความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน จึงขออนุญาตใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาฝื่อ สำหรับเป็นสถานที่ตั้งร้านค้าส่งของชุมชน และในปี 2545 จึงได้มีการระดมทุนจากสมาชิกที่จำแนกออกได้ 3 ประเภท คือ

⁷ ร้านค้าชุมชนในตำบลนาฝื่อ มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ร้าน และเป็นของเอกชนที่ตั้งในชุมชนต่างๆ อีกจำนวน 10 แห่ง รวม 25 แห่ง

- (1) ร้านค้าชุมชนในตำบลนาฝื่อ รวม 17 ร้าน ตั้งอยู่ในเขตตำบลนาฝื่อ 13 ร้าน และตำบลใกล้เคียงอีก 4 ร้าน
- (2) ร้านค้าเอกชนที่เป็นบุคคลทั่วไปในท้องถิ่น รวม 12 ร้าน และตั้งอยู่ในตำบลนาฝื่อ 8 แห่ง และนอกพื้นที่ 4 แห่ง
- (3) บุคคลทั่วไปในชุมชน รวม 372 ราย มีภูมิลำเนาในตำบลนาฝื่อ ทั้งหมด

รวมเงินทุนที่ได้รับในระยะแรก ทั้งหมด 180,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับการจัดตั้งร้านค้าส่งได้ตามแผนการที่ประมาณการไว้ คณะทำงานจึงได้แสวงหาทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆ สนับสนุน โดยจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIP) และได้รับการสนับสนุน 700,000 บาท จึงสามารถจัดตั้งโรงเรียน ทุนหมุนเวียน ชั่วคราวสินค้า และการพัฒนากลุ่ม

2) สรุปผลการดำเนินงานของเครือข่าย

ผลการดำเนินงานขององค์กรนับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา พอที่จะสรุปได้ดังนี้

- ก) ด้านเศรษฐกิจ
 - (1) การสร้างงาน และอาชีพแก่สมาชิกในชุมชน โดยตรงจากการเป็นลูกจ้างในกิจกรรมร้านค้าส่งชุมชน รวม 20 คน และมีรายได้ต่อปีรวม 238,862 บาท
 - (2) สมาชิกในชุมชนสามารถซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากร้านค้าชุมชนในราคายุติธรรม และลดรายจ่ายลงได้ถึง 3,000 บาท/ปี/ครัวเรือน
 - (3) ลดการพึ่งพา และการรั่วไหลทุนออกจากชุมชน หรือตำบลได้ไม่น้อยกว่า 700,000 บาท/ปี จากการซื้อสินค้าจากภายนอกชุมชน
 - (4) สร้างอาชีพ และรายได้โดยอ้อมแก่สมาชิกในชุมชนที่มารับสินค้าไปจำหน่ายในงานบุญประเพณีเทศกาลต่างๆ
 - (5) ลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร เพราะมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำหน่ายแก่สมาชิกในท้องถิ่น และการใช้สารชีวภาพในการป้องกัน และกำจัดศัตรูพืชทดแทนสารเคมี

- (6) การแปรรูปผลผลิตข้าวสำหรับการจำหน่าย สามารถช่วยตัดตอนระบบพ่อค้าคนกลาง และชุมชนได้บริโภคข้าว และขายข้าวเปลือกได้ในราคายุติธรรม
- (7) รูปแบบการผลิตทางการเกษตรที่ลดต้นทุน และรักษาระบบนิเวศน์ท้องถิ่น
- (8) แหล่งทุนกู้ยืมสำหรับการผลิต และการดำรงชีพแก่สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ลดปัญหาหนี้ในระบบที่เคยเป็นปัญหาสำคัญในอดีตลงได้ค่อนข้างสูง
- (9) กองทุนสำหรับจัดระบบสวัสดิการของชุมชน มากกว่า 800,000 บาท
- (10) การสร้างอาชีพ และรายได้เสริมนอกจากการเพาะปลูกแก่สมาชิกในชุมชน

ข) ด้านสังคม และวัฒนธรรม

- (1) จัดสรรกำไรสำหรับทุนการศึกษาแก่บุตรหลานสมาชิกในชุมชน รวม 55,100 บาท/ปี
- (2) จัดตั้งกองทุนพัฒนา และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้นำ หรือกรรมการร้านค้าชุมชนสมาชิกให้เกิดการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ
- (3) จัดสรรกำไรสำหรับสนับสนุน “สภาผู้นำ” ของตำบลนาฝื่อ เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ และนำพาการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง
- (4) ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดตั้งร้านค้าชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง และจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มสมาชิก
- (5) ระบบสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือสมาชิกนับตั้งแต่ “เกิด แก่ เจ็บ ตาย” ช่วยสร้างความเอื้ออาทร และการเกื้อกูลกันในสังคมชุมชน
- (6) สถาบันทางศาสนาเข้ามามีบทบาทการพัฒนาชุมชน
- (7) ความสัมพันธ์ทางสังคมภายในท้องถิ่นให้เกิดความเป็นปึกแผ่น และแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

ค) ด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น

- (1) ส่งเสริมสนับสนุน และการพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านขบวนการประชาสังคมทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพด้านแนวคิด และองค์ความรู้ จึงก่อให้เกิดปริมาณ และคุณภาพคนทำงานด้านการพัฒนาสังคมชุมชนเพิ่มมากขึ้น (Reproductive)

(2) องค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนกิจกรรม และลดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ลงได้ค่อนข้างสูง

(3) ภาครัฐให้ความสำคัญต่อกระบวนการ และการทำงานภาคประชาสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยสร้างโอกาส และการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น การเป็นกรรมการร่วมในกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

3) ผลการวิเคราะห์ และประเมินองค์กร

ก) ปัจจัยเด่น

(1) องค์ความรู้ในการบริหารจัดการร้านค้าชุมชน ซึ่งเป็นประสบการณ์ และทักษะที่สั่งสมมานับตั้งแต่ 2528

(2) แผนงาน และเป้าหมายที่ชัดเจน จึงสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมภายในท้องถิ่นค่อนข้างดี

(3) ผู้นำ ที่มีความทุ่มเทเสียสละค่อนข้างสูง และมีการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง

(4) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

(5) ศูนย์กลางในการประสานงาน

(6) สื่อสำหรับการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในวงกว้างผ่านกลไก

“วิทยุชุมชน”

(7) สมาชิกร้านค้าชุมชนให้ความสำคัญ และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม

(8) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนกิจกรรม ทั้งในด้านสถานที่ และที่ปรึกษาองค์กร

ข) ปัจจัยด้อย

(1) ทุนหมุนเวียนสำหรับการจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของเครือข่ายร้านค้าส่งค่อนข้างจำกัด

(2) พาหนะสำหรับบริการขนส่งสินค้าให้แก่สมาชิกร้านค้าชุมชนไม่เพียงพอ

- (3) การจัดการองค์ความรู้ร้านค้าส่งที่เป็นสิ่งใหม่สำหรับองค์กร จำเป็นต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติ
- (4) การทดแทน (Reproductive) ผู้นำ และบุคลากรในระดับการนำยังคงมีอยู่ในระดับต่ำ และไม่ทันต่อความต้องการของเครือข่าย
- (5) การจัดการสินค้าภายในร้านค้า และร้านค้าส่งยังไม่เป็นระบบที่สะดวกต่อการตรวจสอบยอดการจำหน่าย และค้างสต็อก
- (6) เทคโนโลยีในการสนับสนุนการบริหารจัดการร้านค้าส่ง เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ และการจัดการด้านบัญชี ฯลฯ

4) แนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย

จากการสรุป และทบทวนบทเรียนอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายได้มีบทสรุป และข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดอุปสรรค และพัฒนาขีดความสามารถองค์กร ดังนี้

- (1) การระดมทุนเพิ่มทุนสำหรับการจัดหาสินค้า และทุนหมุนเวียนในระบบธุรกิจ โดยแสวงหาทุน 3 รูปแบบ ก็คือ (ก) การระดมทุนจากสมาชิก (ข) การกู้ยืม และ (ค) ทุนจากพันธมิตรอื่นๆ
- (2) จัดหาระบบคอมพิวเตอร์สนับสนุนการบริหารจัดการเครือข่ายร้านค้าส่ง
- (3) การพัฒนาบุคลากรทดแทนอย่างต่อเนื่อง
- (4) จัดหายานพาหนะสำหรับขนส่งสินค้าอย่างพอเพียง ซึ่งทางเครือข่ายร้านค้าส่งได้ดำเนินการจัดซื้อรถยนต์มาเสริมอีก 1 คันในปี 2549 นี้แล้ว
- (5) จัดสร้างโรงเรียนสำหรับเก็บสินค้าให้เป็นระบบ
- (6) แผนพัฒนาเครือข่ายร้านค้าชุมชนให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันได้ในระบบทุนนิยมเสรีที่อาจจะเข้ามาลงทุนในพื้นที่ในอนาคต
- (7) การศึกษา และถอดองค์ความรู้จากบทเรียนของประชาสังคมตำบลนาฝื่อ ซึ่งมีชุดประสบการณ์ในการทำงานมาก่อนช้านาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากร และสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนได้ตระหนักความสำคัญร่วมกัน ก็คือ

(7.1) การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน และท้องถิ่นในเชิงพลวัต ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นหลักสูตรการเรียนการศึกษาของชุมชน และพัฒนาบุคลากรในการ ตระหนักต่อคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

(7.2) การศึกษาระบบโครงสร้างเครือข่าย เพื่อสร้างความตระหนักในความสำคัญของ ระบบเครือข่ายที่เป็นพื้นฐานของสังคมชุมชน และใช้ในการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองท้องถิ่น

(7.3) การศึกษาค้นหาผู้นำใหม่ การประเมินผล และพัฒนาขีดความสามารถผู้นำ โดย สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน

(8) การจัดหาแหล่งทุนสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ที่ได้กำหนดไว้ในแผนแม่บทชุมชน ก็คือ

(8.1) เวกีวัฒนธรรม

(8.2) หลักสูตรการเรียนรู้ของท้องถิ่น

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

(1) ปัจจัยภายใน

(1.1) ผู้นำ และเครือข่ายผู้นำชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากระบบ โครงสร้างเครือข่าย และ เพื่อนร่วมงานที่ใกล้ชิดสนิทสนม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนมานานจนพัฒนาเป็นระบบ “สภาผู้นำตำบลนาฝื่อ” ที่เป็นกลไกสำคัญในการคิดค้นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น ได้อย่างต่อเนื่อง (Think-Tank)

(1.2) ประสบการณ์ และองค์ความรู้ในการทำงานของผู้นำที่ได้รับการสนับสนุน และ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

(1.3) ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนที่มีความใกล้ชิด และยังคงมีความเอื้อ ออาทรค่อนข้างสูง

(1.4) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกิจกรรมให้เกิดการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ แนวคิด และองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

(1.5) กลุ่มผู้นำในกลไก “สภาผู้นำ” เข้ามามีบทบาทสำคัญในองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นค่อนข้างสูง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และการมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาใน กิจกรรมอื่นๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในระดับอำเภอ และจังหวัด

(1.6) บทเรียนความสำเร็จที่เป็นตัวอย่างในการสร้างการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชนที่ชุมชนยอมรับในหลักการบริหารอย่างซื่อสัตย์โปร่งใสมากกว่า 20 ปี เป็นต้น จึงทำให้เครือข่ายสามารถขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่นๆ ได้

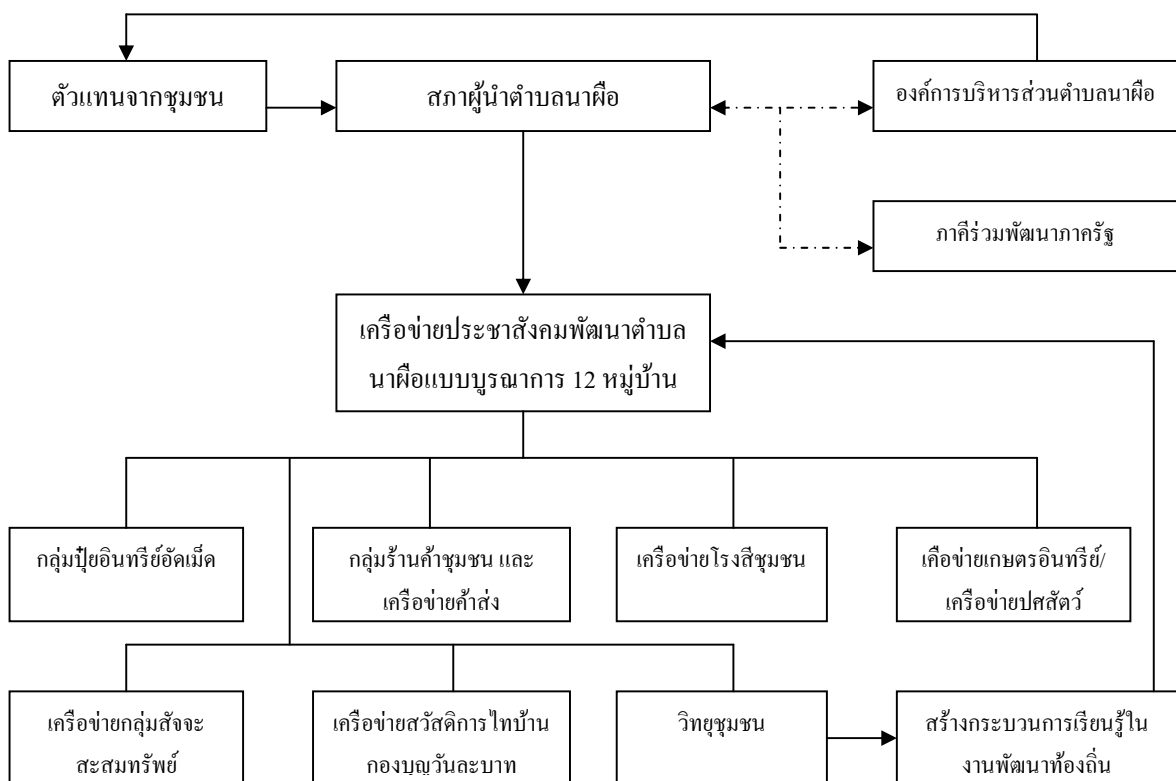
(2) ปัจจัยภายนอก

(2.1) โอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาของท้องถิ่น โดยเฉพาะในช่วงปี 2540-2546 จาก สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIP) จึงก่อเกิดกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่อเนื่อง

(2.2) การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐ ทั้งในด้านทรัพยากรทุน และ เทคโนโลยี หรือวิชาการ

(2.3) โอกาสในการเรียนรู้ และพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่าย เช่น การเข้าร่วม เวทีประชุม สัมมนา และงานวิจัยในทุกระดับ

6) โครงสร้างเครือข่าย และวงจรความสัมพันธ์

4.2.3 เครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

1) ความเป็นมา

เครือข่ายพระผู้นำเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งเป็นนโยบายรัฐในช่วงปี 2520 เป็นต้นมา ที่ทรงรณรงค์ปัญหาอบายมุขต่างๆ ในชุมชน จนกระทั่งสิ้นสุดนโยบายดังกล่าว พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมทั้ง 2 จังหวัด ก็คือ จังหวัดอำนาจเจริญ และอุบลราชธานี จึงเห็นความสำคัญ และมีความประสงค์ในการสนับสนุนบทบาทพระสงฆ์ให้ดำรงต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้มีการจัดตั้งเครือข่ายพระผู้นำขึ้น โดยมีสมาชิกที่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง 2 จังหวัดดังกล่าวร่วมจัดตั้ง รวมสมาชิกทั้งหมด 31 รูป และส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี รวม 19 รูป และอำนาจเจริญ 12 รูป นอกจากนี้มีอาสาสมัครที่เป็นฆราวาสให้การสนับสนุนช่วยเหลืองานอีก 6 ท่าน โดยมีกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมเป็นระยะๆ

2) สรุปผลการดำเนินงานของเครือข่าย

ในการดำเนินงานของเครือข่ายพระผู้นำในช่วงที่ผ่านมา นับตั้งแต่ต้นนโยบายแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นต้นมา พอที่จะจำแนกผลงานได้ 2 ระดับ คือ

- (1) ระดับกลุ่ม/องค์กรสมาชิกในพื้นที่
 - (1.1) จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อการระดมเงินออมจากสมาชิก และการให้กู้ยืมสำหรับการดำรงชีพ และประกอบอาชีพ
 - (1.2) การรณรงค์ลด-ละ-เลิกอบายมุขในชุมชน เช่น การงดเหล้าเข้าพรรษา และบุญหรือ ฯลฯ
 - (1.3) การดูแลรักษา และฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วยผู้ติดเชื่อเอดส์ด้วยสมุนไพร หรือการแพทย์พื้นบ้าน
 - (1.4) การอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ/ป่าไม้
 - (1.5) การพัฒนาเด็ก และเยาวชน

- (1.6) การพัฒนาจิต และวิปัสสนากรรมมัฐาน เช่น การอบรมภาวนาจิต-สมาธิแก่สมาชิกในชุมชน
- (1.7) การสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ฯลฯ
- (1.8) ระบบสวัสดิการชุมชน เช่น กองบุญวันละบาท
- (1.9) การส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ และปฎิชีวนภาพ
- (1.10) จัดตั้งกองทุนสวัสดิการแก่พระสงฆ์ เพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ที่เป็นสมาชิกในด้าน การรักษาพยาบาล และมรณภาพ
- (1.11) การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์

(2) ระดับเครือข่าย

- (2.1) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ บทเรียน แนวคิด และองค์ความรู้ในการทำงานระหว่างพระผู้นำ
- (2.2) กลไกในการประสานงานแหล่งทรัพยากรสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรสมาชิกจากภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานพัฒนาสังคม และทรัพยากรมนุษย์ และสำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นต้น
- (2.3) การรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษาประจำปี 2549
- (2.4) การฝึกอบรมอาสาสมัครที่ต้องการเลิกดื่มสุรา และขยายผลให้เป็นบุคคลเชิงดูเลเกียรติของชุมชน

3) ผลการวิเคราะห์ และประเมินองค์กร

ก) ปัจจัยเด่น

- (1) ชุมประชากรมัจฉาบทเรียน และองค์ความรู้ที่สั่งมากกว่า 2 ทศวรรษในการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน
- (2) มีหลักพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดในการทำงานที่ชัดเจน
- (3) ความเชื่อ และความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อสถาบัน
- (4) ต้นทุนทางเศรษฐกิจ และสังคมค่อนข้างสูง

(5) ศักยภาพ และขีดความสามารถในการประสานทรัพยากรต่างๆ สนับสนุนงานพัฒนาได้ทั้งภายใน และภายนอก

ข) ปัจจัยค้อย

(1) ข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติอันเข้มงวดตามหลักศาสนา จึงทำให้ไม่สะดวกต่อการปฏิบัติภารกิจ และบทบาทในทางโลกได้มากนัก

(2) การรับรู้ทางสังคมของชุมชน หรือสังคมต่อภารกิจ และบทบาทของพระสงฆ์ในการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนว่า “ไม่ใช่กิจของสงฆ์” อันเป็นการรับรู้ที่ผิดพลาด

(3) ช่องว่าง และความแตกต่างทางด้านความคิด และการปฏิบัติระหว่าง “ฆราวาส” และ “พระสงฆ์”

(4) การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างภารกิจหลัก และภารกิจรอง ซึ่งพระผู้นำส่วนมากมีภารกิจค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในส่วนแกนนำสำคัญของกลุ่ม/เครือข่าย

4) แนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย

(1) ระดับกลุ่ม/องค์กรสมาชิก

(1.1) การสรุป และถอดบทเรียน หรือองค์ความรู้จากประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อพัฒนาหลักสูตรการสร้างพระผู้นำรุ่นใหม่ในท้องถิ่น

(1.2) การศึกษารวบรวมข้อมูลในเชิงอัตตชีวาประวัติ เพื่อการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ข้อมูลสำหรับการขยายแนวคิด และพัฒนาระดับองค์ความรู้ร่วมในระดับกว้างต่อไป

(1.3) การศึกษาเนื้อหา และบริบทของหลักพุทธศาสนากับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้การศึกษา หรือจัดเป็นหลักสูตรพัฒนาพระผู้นำรุ่นใหม่

(1.4) แผนงานการพัฒนาหลักสูตร และพระผู้นำรุ่นใหม่ (Reproductive)

(2) ระดับเครือข่าย

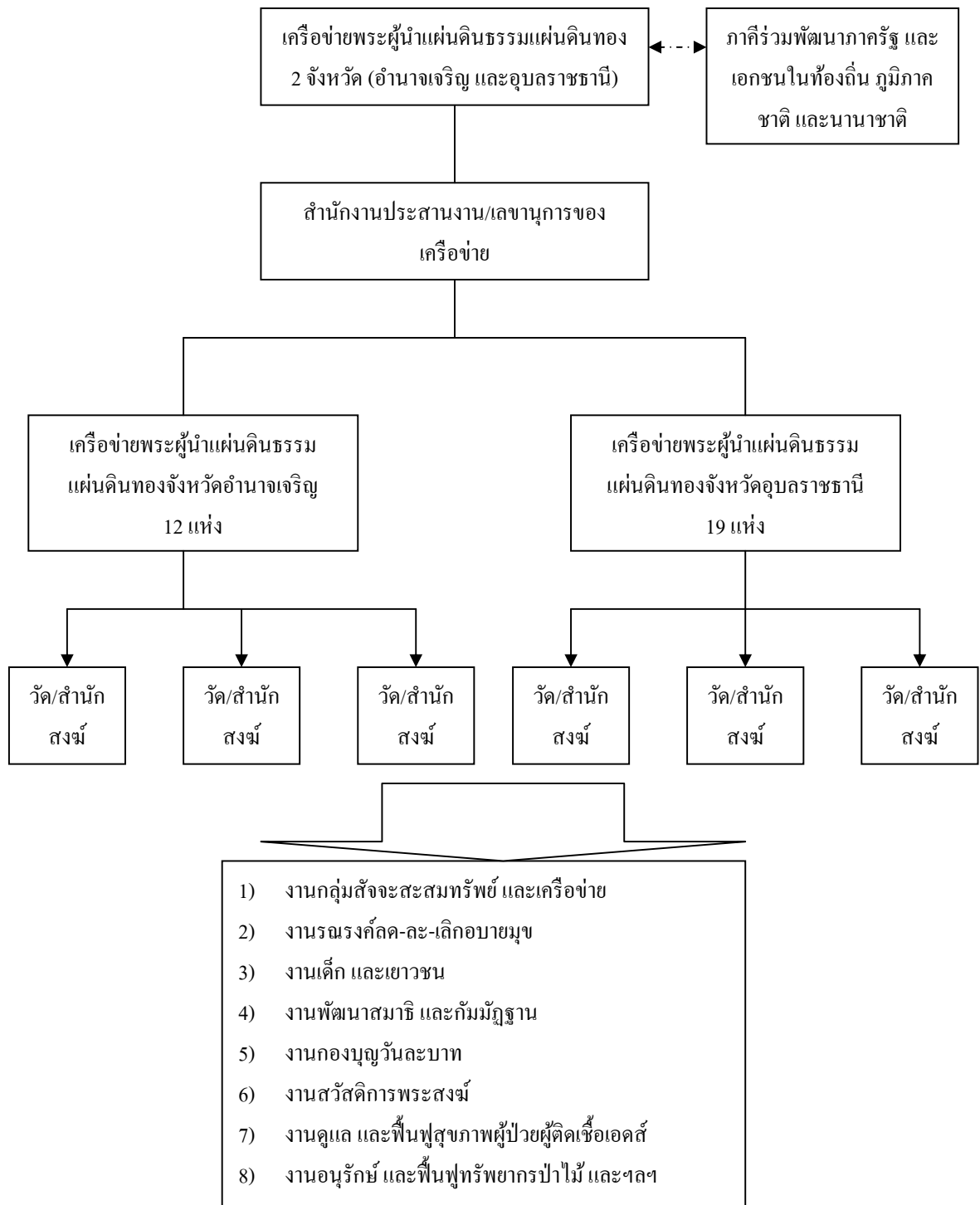
- (2.1) เวทีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อพัฒนา และยกระดับองค์ความรู้จากการนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในชนบทไทย
- (2.2) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสริมแรงในการทำงานพัฒนาสังคมของพระผู้นำ
- (2.3) เวทีกำหนดทิศทาง และนโยบายการปฏิบัติงานของกลุ่ม/องค์กรสมาชิก

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- (1) ปัจจัยภายใน
 - (1.1) สถานภาพ และบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งพระผู้นำส่วนมากดำรงสถานภาพเป็นผู้นำทั้งในระดับชุมชน และจังหวัด เช่น เจ้าอาวาส และรองเจ้าคณะจังหวัด เป็นต้น
 - (1.2) สถานการณ์วิกฤติของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ และสังคม เช่น ปัญหาหนี้สิน ครอบครัว และยาเสพติด ฯลฯ
 - (2) ปัจจัยภายนอก
 - (2.1) นโยบายรัฐให้การสนับสนุนบทบาทพระสงฆ์ และสถาบันพุทธศาสนาเป็นกลไกในการพัฒนาท้องถิ่น
 - (2.2) องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคร่วมพัฒนาในภาครัฐต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
- ## 6) โครงสร้างเครือข่าย และวงจรความสัมพันธ์

จากภาพโครงสร้าง และวงจรความสัมพันธ์ของเครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในหน้า 59 จะเห็นได้ว่าสถานภาพ บทบาท และภารกิจของเครือข่ายค่อนข้างครอบคลุมเนื้อหาอย่างกว้างขวาง

ภาพโครงสร้างเครือข่าย และวงจรความสัมพันธ์ของเครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

บทที่ 5

บทสังเคราะห์เครือข่ายคุณค่ากับการแก้ปัญหาความยากจน

5.1 ตัวแบบในการวิเคราะห์

5.1.1 นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

(1) สังคม

ระบบเครือข่ายคุณค่าของกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบที่ได้กล่าวมาแล้ว ตอนต้นมีข้อค้นพบที่เป็นจุดร่วมที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกด้วยกันในกลุ่ม และระหว่างกลุ่ม/องค์กรภายในเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ และเอื้ออาทรต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือ และพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งโดย และทางอ้อม

ความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวมีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นกรอบการปฏิบัติที่กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายยึดเป็นวัตรปฏิบัติต่อกัน รวมทั้งปัจจัยพื้นฐานทางด้านระบบจารีตประเพณี และโครงสร้างเครือญาติของชุมชนที่มีการ โยงใยเชื่อมโยงถึงกันหมด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าวมักจะเปิดโอกาสให้ “คนจน” ในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ขององค์กรได้ ซึ่งปรากฏในข้อบังคับ และกฎระเบียบต่างๆ ของกลุ่มที่ไม่ได้มีการกีดกันการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่ม หรือองค์กรแต่อย่างใด

หลักการเอื้ออาทรกันทางสังคม จะพบได้ในกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่าย เช่น กองบุญวันละบาท กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ร้านค้าส่ง และกองทุนสวัสดิการพระผู้นำ ที่มีการจัดสรรทรัพยากรให้ความช่วยเหลือสมาชิกนับตั้งแต่ “เกิด แก่ เจ็บ ตาย” นั้น แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยตรงก็ตาม แต่เป็นการบรรเทา และป้องกันความเสี่ยงในการเกิดปัญหาคความยากจนได้

การเข้าถึงการบริการ และสวัสดิการที่ครอบคลุม แม้ว่านโยบายรัฐจะมีระบบการบริการทางสังคม และสวัสดิการทางสังคมในด้านต่างๆ แล้วก็ตาม แต่ยังไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในด้านอื่นๆ ที่

เกี่ยวข้องกับ คือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเด็กนักเรียน ค่าเดินทาง และค่าอาหารในระหว่างการศึกษาของบุตร, ค่าเดินทาง และค่าอาหารของญาติ และผู้ป่วยในระหว่างการรักษาพยาบาล, การเสียชีวิต และค่าใช้จ่ายหลังการตาย

ซึ่งค่าใช้จ่ายในด้านสุขภาพ และการศึกษาดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างภาระความรับผิดชอบของครอบครัวค่อนข้างสูง และเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมอื่นๆ ตามมา โดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน และความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนได้

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายคุณค่าในมิติทางสังคมได้ช่วยบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และป้องกันความเสี่ยงในการเกิดปัญหาความยากจนแก่สมาชิกในชุมชนได้ทั้งโดยตรง และทางอ้อม จากกระบวนการดำเนินงานในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว

(2) ทรัพยากรธรรมชาติ

ฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และการดำรงชีพของชุมชนเกษตรกรรม ทั้งในด้านอาหาร ที่ดินสำหรับการเพาะปลูกทำมาหากิน สถานประกอบพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนา การรักษาระบบนิเวศน์ของท้องถิ่น และปัจจัยการผลิตอื่นๆ ของชุมชน

เครือข่ายคุณค่าที่พบ ทั้งเครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และเครือข่ายประชาสังคมพัฒนาตำบลนาผือแบบบูรณาการ นั้น ให้ความสำคัญต่อคุณภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น กิจกรรมการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของท้องถิ่น

ซึ่งหลักคิดดังกล่าวนี้ให้คุณค่ากับการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์มากกว่า หรือใช้อย่างมี “สติ” หรือที่ภูมิปัญญาอีสานเรียกว่า “เอื้ออาทรต่อธรรมชาติ” นั้นเป็นหลักการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ “ไม่เบียดเบียนต่อตนเอง และผู้อื่น” ซึ่งสอดคล้องกับการทบทวนองค์ความรู้จากงานศึกษาวิจัยหลายๆ ชิ้นนั้นพบว่า

(1) ความยากจนมีสาเหตุมาจากการด้อยโอกาส และเข้าไม่ถึงทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น เช่น ไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินทำกินเพียงเล็กน้อย และไม่สามารถใช้ประโยชน์ใดๆ จากทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการดำรงชีพ และปัจจัย 4 ได้

(2) ความยากจน เพราะถูกเบียดเบียน และแย่งชิงทรัพยากร

(3) ทรัพยากรธรรมชาติ คือ รากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สำคัญ เพราะฉะนั้นการทำลายทรัพยากร จึงเป็นการทำลายวัฒนธรรมชุมชนด้วย

(4) ชุมชนที่ขาดแคลน และทรัพยากรเสื่อมโทรมมักประสบปัญหาหนี้สิน ความยากจน ผลผลิตตกต่ำ และปัญหาด้านสังคมอื่นๆ

ดังนั้น เครือข่ายคุณค่าของท้องถิ่นที่ได้ให้ความสำคัญ และตระหนักต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นอย่างมีสติตามหลักการข้างต้น แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหา “ความยากจน” โดยตรงก็ตาม แต่ในระยะยาวแล้วเป็นการป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ ก็คือ

(1) การสร้างความมั่นคงทางด้านปัจจัย 4 แก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะในด้านอาหารที่ค่อนข้างสำคัญต่อชุมชนอีสาน

(2) การรักษาระบบนิเวศน์ของท้องถิ่นให้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมต่อการเพาะปลูก และการดำรงชีพ เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ และการเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ ส่งผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี และสมาชิกในชุมชนมีสุขภาพที่ดีจากการบริโภคอาหารปลอดภัย

(3) ก่อให้เกิดมูลค่าเชิงซ้อนจากการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร และชุมชน เช่น พื้นที่นาปลูกข้าวเกษตรกรที่ทำการเกษตรอินทรีย์ได้รับผลผลิตทั้งโดยตรง และทางอ้อมจาก ข้าว ปลา สัตว์น้ำอื่นๆ และพืชผัก รวมทั้งชีวมวลในระบบการเกษตรดังกล่าวที่เอื้อประโยชน์ต่อการผลิตในระยะยาว เช่น การปรับปรุงบำรุงดินให้สมบูรณ์

(4) สมาชิกในชุมชนได้รับอาหารที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีการเกษตร และมีสุขภาพที่ดี อันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหาความยากจนด้วย

ดังนั้น ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เครือข่ายคุณค่าได้ให้ความสำคัญ และร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์แก่ชุมชน ซึ่งเป็นการป้องกัน และลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาความยากจนของชุมชนได้โดยตรง และทางอ้อมในระยะยาวที่เป็นการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักการความยั่งยืน (Sustainable development)

(3) เศรษฐกิจ

หลักการเศรษฐกิจของเครือข่ายคุณค่าที่เป็นข้อค้นพบสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ การใช้หลักการไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น ซึ่งมุ่งแสวงหาผลลัพธ์ที่สังคมยอมรับได้ร่วมกัน (Optimality) และต่างคนต่างได้รับผลประโยชน์เกิดความพึงพอใจของทุกฝ่าย (win-win solution) จึงเป็นการให้คุณค่าความสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดมากกว่าผลประโยชน์แบบสุดโต่ง

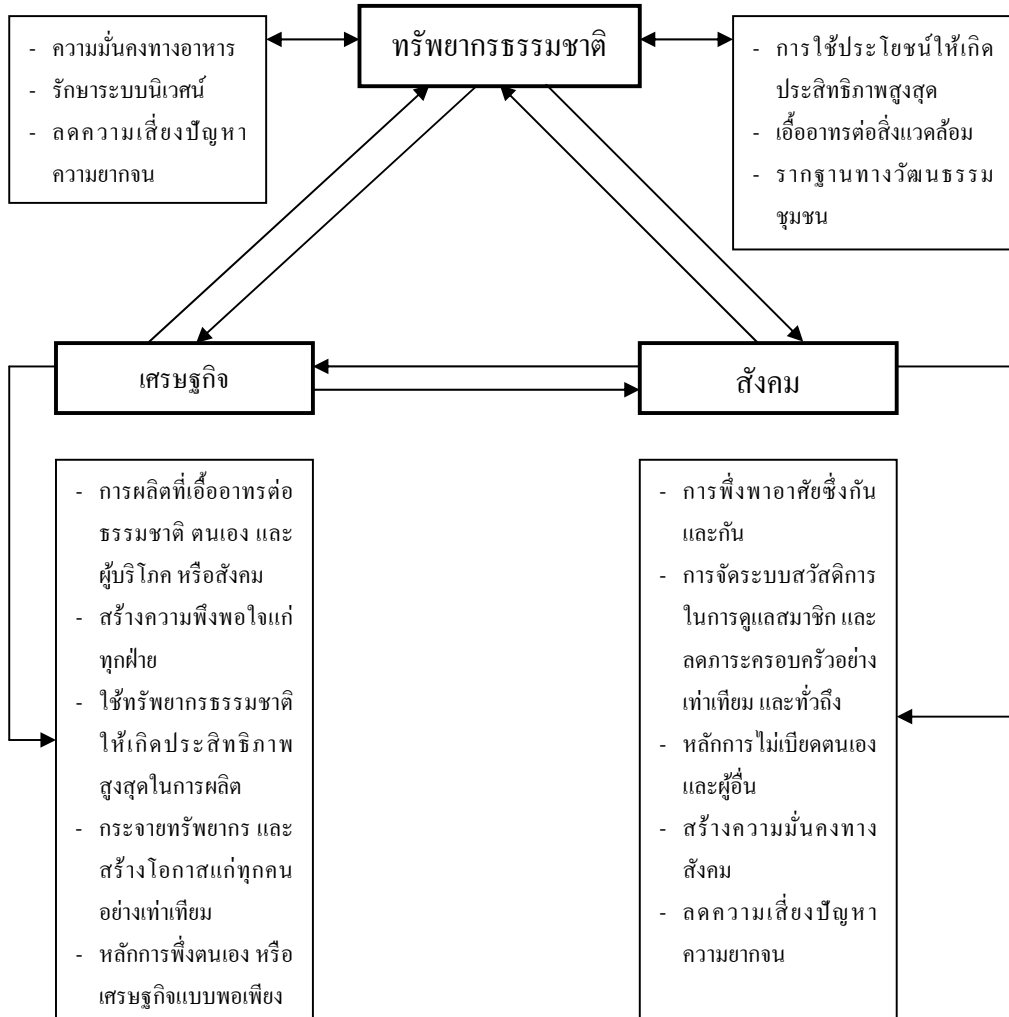
เครือข่ายได้มีการดำเนินงานในมิติทางด้านเศรษฐกิจที่ยึดหลักการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มุ่งสร้างความผาสุกให้เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรกรรม การออมทรัพย์ และธุรกิจ ซึ่งเน้นของความร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน และมีผลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในหัวข้อข้างต้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนี้ กรอบแนวคิด และหลักการในการดำเนินงานที่มีข้อบ่งชี้ถึงการควบคุม และป้องกัน “ความโลภ” ของมนุษย์ที่เป็นสาเหตุของการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ และส่งผลกระทบต่อผู้อื่นในชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ทางพุทธศาสนา จารีตประเพณี และกลไกทางสังคมของท้องถิ่นควบคุม

ด้วยเหตุดังกล่าว ในมิติทางด้านเศรษฐกิจเครือข่ายคุณค่ามีส่วนสำคัญในการลดปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจที่มาจากการแข่งขัน และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงปัจเจก ซึ่งจะมีผลกระทบต่อภารกิจดำรงชีพของสมาชิกในชุมชน และลดความเสี่ยงปัญหาความยากจนได้ รวมถึงเป็นการป้องกันปัญหาได้อีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ตัวแบบในการสังเคราะห์เครือข่ายคุณค่าของจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบนั้น สรุปได้ดังนี้

ภาพความสัมพันธ์ระบบนิเวศวิทยาวัดนธรรมชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

5.1.2 ความยากจน

สถานการณ์ปัญหาความยากจนมีการถกเถียง และอภิปรายกันค่อนข้างจะยาวนานในประเทศไทย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะขอนำเสนอกรอบการวิเคราะห์จากการประเมินความยากจนแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้มีส่วนได้เสีย ของ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ซึ่งชี้ให้เห็นลักษณะของคนจน และสาเหตุ เพื่อเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์เครือข่ายคุณค่า ก็คือ

1) ลักษณะคนจน

- (1) คนจน ได้แก่ กลุ่มคนที่มีความขาดแคลนด้านปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีพ
- (2) คนจนดักดาน และคนจนเรื้อรัง ก็คือ ผู้ที่มีสภาพความเป็นอยู่อย่างเรื้อรัง และมีโอกาสหลุดจากความยากจนค่อนข้างน้อย เนื่องจากมีปัจจัย และข้อจำกัดทางด้านจิตความสามารถในการประกอบอาชีพ และรายได้
- (3) คนจนทั่วไป คือ กลุ่มคนที่ยังคงขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ แต่ยังคงมีจิตความสามารถในการหลุดพ้นจากความยากจนได้ เช่น มีที่ดินทำกิน การศึกษา และสุขภาพที่ดี
- (4) กลุ่มเสี่ยงที่จะจน ซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ใช่คนจนในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่มีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้มีโอกาสจะกลายเป็นคนจนได้ในอนาคต

2) สาเหตุของความยากจน ซึ่งประกอบด้วย 2 ปัจจัยด้วยกัน ก็คือ

- (1) ปัจจัยภายใน ก็คือ สาเหตุที่มาจากตัวบุคคลนั้นๆ เอง ได้แก่
 - (1.1) การมีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย เพราะสถานการณ์ด้านอาชีพไม่มั่นคง หรือมีรายได้น้อย
 - (1.2) ขาดความรู้ความสามารถในการจัดการผลิต และการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออมทรัพย์ และการเข้าถึงแหล่งทุน เพราะเป็นกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงสูง
 - (1.3) มีทัศนคติต่อการพัฒนาตนเองที่เป็นอุปสรรค
 - (1.4) ภาวะความรับผิดชอบสูง และไม่สามารถพึ่งตนเองได้
 - (1.5) ปัญหาหนี้สิน และสืบทอดมาหลายรุ่น
- (2) ปัจจัยภายนอก
 - (2.1) สภาพแวดล้อมในชุมชนไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย
 - (2.2) ขาดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง
- (3) ผลกระทบจากภายนอก

- (3.1) สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ
- (3.2) ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ และราคาผลผลิตการเกษตร ไม่มีเสถียรภาพ
- (3.3) ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม

จากลักษณะ และสาเหตุของปัญหาความยากจนข้างต้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบความยากจนมีปัจจัยเกี่ยวข้องทั้งภายใน และภายนอก ซึ่งเครือข่ายคุณค่าในท้องถิ่น ได้มีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวนี้ทั้ง โดยตรง และทางอ้อม คือ

- 1) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพที่เน้นการพึ่งตนเอง ด้วยการลดรายจ่าย ด้านต้นทุนการผลิต เช่น การเกษตรอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยชีวภาพ และสารชีวภาพกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น และด้านอาหารของครอบครัว เพราะเน้นการผลิตแบบ 2 วิถี ก็คือ บริโภค และจำหน่าย ซึ่งเป็นแนวทางของระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพของสมาชิกในชุมชน ด้วยการออมทรัพย์ และสร้างแหล่งทุนสำหรับท้องถิ่น
- 3) การพึ่งตนเองทั้งในด้านการผลิต การลงทุน และการตลาด รวมไปถึงธุรกิจในการจัดหาสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคราคายุติธรรมจำหน่ายแก่สมาชิกในชุมชน
- 4) สร้างความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในระบบการเกษตร และชุมชน เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงทางด้านธรรมชาติ และอาหารของครอบครัว และชุมชน
- 5) การจัดระบบความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชนให้เห็นคุณค่า และความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทดแทนการแข่งขัน และสร้างความขัดแย้งในชุมชน

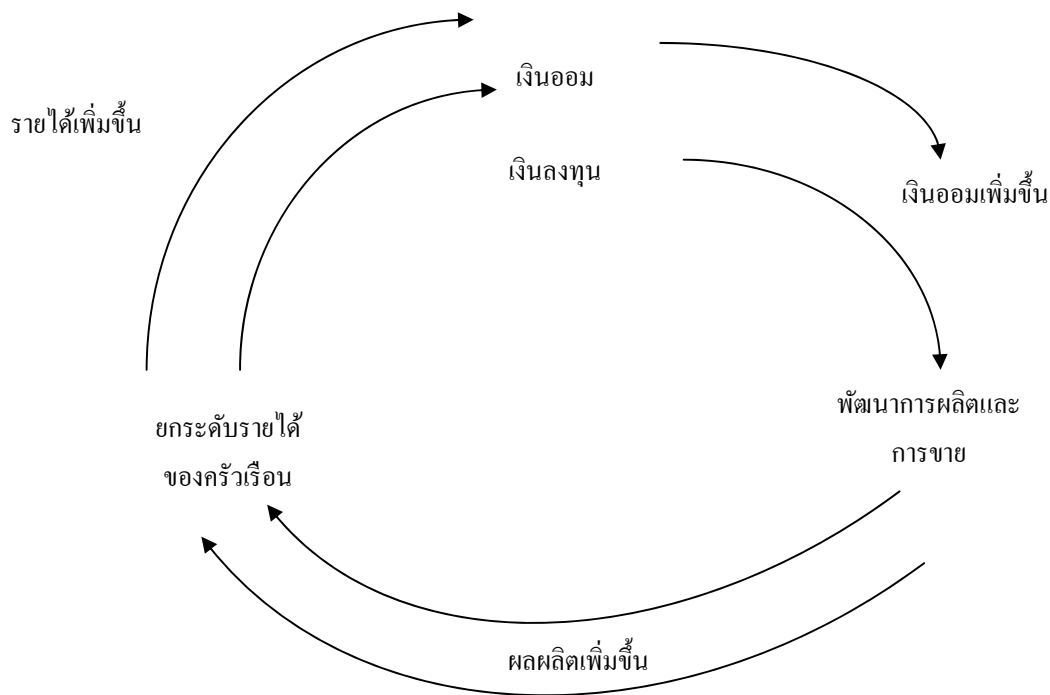
เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าเครือข่ายคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนตามคุณลักษณะความยากจน และสาเหตุได้ทั้ง โดยตรง และทางอ้อมในระยะสั้น และระยะยาวได้

5.1.3 ธุรกิจชุมชน

ตัวแบบในการวิเคราะห์ด้านธุรกิจชุมชนนี้ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดหลัก ของ สำนักคิด เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย⁸ มาใช้ในการวิเคราะห์ ก็คือ

⁸ ฌรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชนเส้นทางที่เป็นไปได้. หน้า 183-209

ภาพวงจรเศรษฐกิจจากระบบการออม และการสะสมทุน

จากรูปแบบวงจรความสัมพันธ์ระหว่างการออมทรัพย์ และขยายผลไปสู่การลงทุนทางด้านธุรกิจชุมชน ซึ่งจากการศึกษาก็พบว่า เครือข่ายคุณค่าในพื้นที่ที่ศึกษามีกระบวนการดำเนินงานที่สรุปได้ ก็คือ

1) เน้นการผลิตเพื่อการบริโภค และนำผลผลิตที่เหลือไปจำหน่ายในระบบตลาดของครัวเรือน จึงเกิดระบบธุรกิจสามขาขึ้น ก็คือ การผลิต การค้า และการเงิน หรือการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อเป็นฐานในการลงทุนสำหรับการประกอบอาชีพของสมาชิก และการพัฒนาการผลิต เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ และการทำการเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

2) การระดมเงินออมของกลุ่มไม่อาจจะตอบสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ ทั้งในมิติขององค์ความรู้ และทุน หรือทุนทางสังคม และเศรษฐกิจมีข้อจำกัด จึงได้มีการขยายโอกาสด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มเป็น “เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์” เพื่อเพิ่มปริมาณเงินออม และองค์ความรู้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในเครือข่าย หรือมีการศึกษาเกิดขึ้นภายในเครือข่ายนั่นเอง แม้ว่าที่ผ่านมาเครือข่ายจะเริ่มต้นจากการเพิ่มคุณภาพคนจากกระบวนการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันก่อน และยังไม่ได้นำข้ามไปสู่การเพิ่มทุนในขั้นตอนต่อไป

3) การสะสม และพัฒนาองค์ความรู้ (ระบบการศึกษา) จากกลุ่มออมทรัพย์ได้มีการขยายผลไปสู่การทำธุรกิจชุมชนในด้านอื่นๆ เช่น ร้านค้าชุมชน และเครือข่ายร้านค้าส่งในระดับตำบล, ธุรกิจปฎิชีวนภาพ และ โรงสีชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งระบบสวัสดิการทางสังคมของชุมชน และเครือข่ายในระดับตำบลเกิดขึ้น

4) กระบวนการพัฒนาของเครือข่ายโดยเนื้อหาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการลดต้นทุนการผลิต การตัดวงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลไกตลาด และลดรายจ่ายของครัวเรือน ซึ่งเป็นการอุดหนุน และเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครัวเรือน

เพราะฉะนั้นจากวงจรความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระบบของเครือข่ายข้างต้นได้เพิ่ม โอกาสในการพัฒนาตนเองของท้องถิ่น เพื่อการให้เกิดการพึ่งตนเองในด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการศึกษาที่เป็นกระบวนการสำคัญของเครือข่ายในการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับองค์ความรู้ที่ต่อเนื่อง โดยจากกิจกรรมกลุ่ม ไปสู่เครือข่ายที่มีความซับซ้อนทางโครงสร้างมากขึ้นเรื่อยๆ

5.2 สรุปผลการวิเคราะห์

กล่าวโดยสรุปจากตัวแบบในการวิเคราะห์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าสถานภาพ และบทบาทของเครือข่ายคุณค่าในท้องถิ่นนั้นสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ทั้งโดยตรง และทางอ้อม ดังนี้

5.2.1 ปัจจัยเด่น

1) การจัดระบบสวัสดิการทางสังคมของชุมชนได้สร้างความมั่นคงทางด้านสังคมที่มีพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยภายในท้องถิ่นเอง ซึ่งเป็นหลักประกัน และเครือข่ายการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม

2) ระบบเครือข่ายช่วยป้องกัน และลดความเสี่ยงการเกิดปัญหาความยากจนในชุมชนไม่ให้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เพราะระบบการสวัสดิการชุมชน ระบบธุรกิจ และระบบการผลิตในท้องถิ่นนั้นช่วยเหลือสมาชิกได้ในระดับหนึ่ง

3) เครือข่ายได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งภายใน และภายนอก ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์ และสามารถปรับตัวรองรับสถานการณ์ที่เข้ามากระทบได้

- 4) การสร้างระบบการพึ่งตนเอง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม หรือ “ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามแนวทางในหลวงที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไปที่มีกฏเออาร์ดเอาเปรียบจากตลาดโลกตลาดในระบบทุนนิยมเสรี และโลกาภิวัตน์
- 5) การพัฒนาองค์ความรู้จากภายในท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับบริบทภายนอกให้การสนับสนุนเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายแบบต่างพึ่งพอใจในผลประโยชน์ร่วมกัน (win-win solution)

5.3 ปัจจัยด้อย

- 1) เครือข่ายคุณค่า และกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น โดยทั้งหมดไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “ทรัพยากรมนุษย์” อย่างจริงจัง เพราะว่าเครือข่ายมุ่งเป้าไปยังการพัฒนาในเชิง “ปริมาณ” มากกว่าจนกลายเป็นจุดด้อยที่อาจจะมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของการพัฒนา
- 2) เครือข่ายจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากภาคีพัฒนาต่างๆ จากภายนอกทั้งในด้านทรัพยากรทุน และวิชาการ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้สำหรับการบริหารจัดการองค์กร และการตลาด
- 3) ผลประโยชน์ทับซ้อนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายการยกระดับ หรือเส้นทางการเมืองภายในองค์กรของผู้นำ และเครือข่ายมากกว่าการให้คุณค่า และความสำคัญต่อเป้าหมายที่แท้จริงขององค์กร หรือเครือข่าย รวมไปถึงความขัดแย้งในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มกับเครือข่าย เพราะว่า “กลุ่ม และเครือข่าย” เป็นพื้นที่ทางสังคมของการช่วงชิงการนำนั่นเอง

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการดำเนินการ

ในการดำเนินงานของโครงการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสามารถสรุปผลการดำเนินงาน ได้ดังต่อไปนี้

6.1.1 แผนการวิจัย

แผนการวิจัยที่ได้เสนอต่อชุดโครงการวิจัยประกอบด้วยแผนงานหลักที่สำคัญตามกรอบแนวคิดหลักของชุดโครงการนั้น สามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนงานได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้มีการปรับแผนงานในเชิงกลยุทธ์เพิ่มเติม ก็คือ

1) การจัดกิจกรรมเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำกลุ่ม/องค์กรเรื่องการจัดทำกรอบทิศทางการดำเนินงานขององค์กรและการเชื่อมโยงเครือข่าย และเวทีสร้างกรอบแนวทางในการจัดทำแผนความร่วมมือ นั้นพบว่า

(1) การจัดเวทีแบบไม่เป็นทางการร่วมกับแกนนำกลุ่มเป้าหมาย (Informal meeting) ก่อนการจัดเวทีตามแผนงานนั้นมีส่วนช่วยเตรียมความพร้อม และความเข้าใจในการทำงานให้สำเร็จคล่องตามเป้าหมายค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้นำกลุ่ม/องค์กรได้มีโอกาสพบปะพูดคุยสร้างความคุ้นเคย และไว้วางใจหรือเชื่อมั่นตนเอง จึงถือว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานในช่วงการเตรียมชุมชน (community preparation phase) ที่ค่อนข้างสำคัญ และต้องกระทำบ่อยๆ อย่างต่อเนื่อง

(2) การติดตามอย่างกระชั้นชิด (follow-up) ภายหลังจากการจัดกิจกรรมเวทีทุกครั้ง ทุกพื้นที่ในระดับกลุ่ม/องค์กรที่มีเจตจำนงให้ความสนใจต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายในระยะต่อไปนั้นค่อนข้างสำคัญ หรือที่เรียกว่า “ดีเหลือให้ดีตอนร้อนๆ” ตามหลักทฤษฎีนักจัดตั้งองค์กรชุมชนมักกล่าวถึงกลยุทธ์ดังกล่าวนี้ เพราะเป็นการสร้างความเชื่อมั่น และขวัญกำลังใจแก่กลุ่ม/องค์กรมากขึ้น

(3) การสื่อสารแบบเป็นทางการด้วยเอกสาร พบว่า มักไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ สำหรับการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย เพราะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว และขาดความเชื่อมั่น จึง

จำเป็นต้องสร้างระบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เช่น การเยี่ยมชมกลุ่ม/องค์กรในระดับพื้นที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์แบบไว้วางใจมากกว่า และการใช้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทางจะเห็นผลมากกว่า

(4) การจัดเวทีเฉพาะผู้นำไม่อาจจะนำพากลุ่ม/องค์กรไปสู่ฝั่งฝันได้จริง เพราะปัญหาช่องว่างจากการสื่อสารภายในองค์กร หรือเครือข่ายมักไม่ค่อยเกิดขึ้นจริงหลังจากเวทีเสร็จสิ้น ก็คือ ผู้นำไม่มีการสื่อสารต่อ หรือสื่อสารไม่ครบถ้วนตรงตามความเป็นจริง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสำคัญที่พบ ก็คือ การยอมรับของสมาชิกในการนำเสนอแนวคิด และนวัตกรรมใหม่ๆ ต่อกลุ่ม/องค์กรมีค่อนข้างต่ำ

(5) การจัดเวทีเฉพาะสมาชิกซ้ำๆ หลังจากการจัดเวทีผู้นำ (กระบวนการผลิตซ้ำ และสะท้อนกลับข้อมูลข่าวสาร) มีส่วนช่วยให้ทีมงานวิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลด้านลึก ทั้งในด้านปัญหา และความต้องการขององค์กรว่ามาจากความคิดความรู้สึกเชิงอัตวิสัยของผู้นำเพียงฝ่ายเดียว หรือไม่ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกนับตั้งแต่นั้นขึ้น

(6) การจัดเวทีสะท้อนกลับข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นจากการประมวลได้จากเวทีต่างๆ ต้องทำในทุกระดับ และจัดหลายๆ ครั้ง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันให้มากที่สุด

2) ขั้นตอนการเตรียมทีมวิจัย พบว่ามีความจำเป็น และสำคัญ โดยเฉพาะการคำนึงถึงปัจจัยในด้าน

(1) องค์กรประกอบผู้ร่วมทีมที่จะต้องมีความหลากหลาย และสามารถสานงานต่อไป หลังจากการสิ้นสุดโครงการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทีมงานที่มาจากตัวแทนองค์กรชุมชน หรือเครือข่ายในท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม/เครือข่าย หรือชุมชนด้วย

(2) การร่วมประชุมกับกลุ่ม/องค์กร และเครือข่ายในพื้นที่ให้ช่วยเสนอแนะทีมงานที่จะเป็นตัวแทนเข้ามาช่วยงานวิจัยก็มีส่วนสนับสนุนกระบวนการทำงานได้ดียิ่งขึ้น และสามารถสานงานต่อไปได้จริงหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรของท้องถิ่นไปพร้อมๆ กับกระบวนการทำงานโครงการวิจัย

(3) การศึกษาด้านกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่จำเป็นสำหรับการศึกษา วิเคราะห์ เศรษฐกิจ และสังคมแก่ทีมงานวิจัย พบว่า ช่วยพัฒนาบุคลากรของท้องถิ่นก่อให้เกิดความยั่งยืนของโครงการต่อไปได้ โดยการสอดแทรกกิจกรรมพัฒนาความรู้แบบค่อยๆ ทำเป็นขั้นตอน และจัดบ่อยๆ อย่างสม่ำเสมอผ่านการทำงานร่วมกันเป็นระยะๆ เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น การหยิบยกปรากฏการณ์ที่พบจากการทำงานมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับการวิเคราะห์ร่วมกัน และรวมไปถึงการพัฒนาเทคนิค และระเบียบวิธีวิจัยขั้นพื้นฐานให้แก่ทีมงานสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้

3) เครื่องมือสำหรับการจัดกระบวนการในเวทีทั้ง 2 ระดับในข้อ 1) นั้นผู้วิจัยได้นำเครื่องมืออื่นๆ มาประยุกต์ใช้เพิ่มเติมนอกเหนือจาก SWOT Analysis, Mind map, FSC ก็คือ “ตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์” ที่ช่วยให้ผู้นำ และสมาชิกกลุ่ม/องค์กรเป้าหมายได้ร่วมกันคิด และวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า และผลลัพธ์ที่มีความสัมพันธ์กับองค์กร และชุมชนในด้านดี และลบ รวม 14 ตัวชี้วัดด้วยกัน

6.1.2 ปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดจากทีมวิจัย/ปัจจัยสภาพแวดล้อมอื่น

สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการวิจัยนั้น พบว่า มีองค์ประกอบทั้งจากปัจจัยภายใน และภายนอก ก็คือ

1) ปัจจัยภายใน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม/องค์กรที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และทีมวิจัย ก็คือ

(1) การรับรู้งานวิจัยของกลุ่มเป้าหมายจากบทเรียนที่ผ่านมาไม่สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชนได้จริง เพราะเป็นงานของ “คนนอก” ที่เข้ามาเกี่ยวผลประโยชน์ตามความต้องการของผู้วิจัยแล้วก็จากไป จึงไม่ให้ความสำคัญกับโครงการเท่าที่ควรจะเป็น (และเป็นเหตุเป็นผลที่สืบเนื่องต่อมามีทำไมทีมงานต้องปรับกลยุทธ์ในการทำงานในข้อ 6.1.1 ที่ต้องสร้างภารกิจเพิ่มในเชิงปริมาณตามมา)

(2) บทเรียนความเข้มข้นของกลุ่ม/องค์กรชุมชนในท้องถิ่นกับ “คนนอก” ที่เข้ามาจัดตั้ง “เครือข่าย” ต่างๆ แล้วก็จากไปทิ้งไว้แต่เพียงร่องรอยปัญหาความขัดแย้ง และความไม่โปร่งใสแก่ชุมชน เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำเซบก-เซบาย และเครือข่ายป่าชุมชน เป็นต้น ดังนั้นทีมงานวิจัยเข้ามาพูดถึง “เครือข่าย” อีกครั้งจึงถูกหวาดระแวง และไม่ไว้วางใจค่อนข้างสูง จึงทำให้การประสานงานค่อนข้างลำบาก (และก็เช่นเดียวกันว่าทำไมต้องปรับกลยุทธ์ในการทำงานแบบสื่อสารสองทาง และแบบไม่เป็นทางการ)

(3) ภารกิจ และบทบาทหน้าที่ของผู้นำกลุ่ม/องค์กรชุมชนมีค่อนข้างมาก เพราะว่ามีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรหลายหน่วยงาน และมีความซ้ำซ้อนกัน จึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลาเพียงพอสำหรับการทุ่มเทงานร่วมกับโครงการได้อย่างเต็มที่ (และเป็นเหตุผลที่ต้องปรับกลยุทธ์มาทำงานกับสมาชิกกลุ่มในระดับล่างที่ต้องใช้ระยะเวลามากขึ้น)

(4) ช่องว่างภายในทีมวิจัย จึงจำเป็นมีการพัฒนาความคิด และองค์ความรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากความหลากหลายทางด้านพื้นฐานของทีมงาน จึงต้องปรับกลยุทธ์การทำงานด้วยการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวคิด และความรู้ร่วมกันบ่อยๆ มากขึ้น

(5) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม/องค์กรชุมชนในพื้นที่ที่มีผลต่อความคิด ความเข้าใจ และการตัดสินใจของกลุ่มในการเข้าร่วม และไม่เข้าร่วมเครือข่ายค่อนข้างสูง

2) ปัจจัย และผลกระทบจากภายนอก

(1) นโยบายของรัฐที่ผ่านหน่วยงานกลไกในระดับท้องถิ่นค่อนข้างซ้ำซ้อน และขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ซึ่งส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีความสับสน และการรับรู้ที่ผิดพลาด เช่น งานวิจัยเชิญเข้าร่วมกิจกรรมเวทีแต่คิดว่าเป็นการชวนให้นำกลุ่มไปจัดตั้งเป็นสหกรณ์ จึงไม่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว เป็นต้น

(2) สภาพภูมิอากาศในช่วงระยะที่สองหลังจากการรายงานความก้าวหน้าโครงการกลุ่มเป้าหมายจำเป็นต้องลงมือทำการเพาะปลูก การดำเนินกิจกรรมในระยะนี้ต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์การทำงานในช่วงกลางคืน

6.2 ประโยชน์ที่ตัวนักวิจัยและทีมวิจัยได้รับ

6.2.1 ชุดความรู้ใหม่

จากบทเรียนในการทำงานโครงการวิจัยครั้งนี้ นักวิจัย และทีมงานได้รับชุดความรู้ใหม่ พอที่จะจำแนกออกได้ ก็คือ

1) หลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ และประเมินตนเองของกลุ่ม/องค์กรชุมชน และเครือข่ายได้อย่างเหมาะสม เพราะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และพื้นฐานความคิดของกลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายที่มักอิงอยู่กับหลักพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดในการทำงาน และข้อบังคับกฎระเบียบต่างๆ ของกลุ่ม เช่น หลักการมัชฌิมา ความซื่อสัตย์ และhiriโอบัพพะ เป็นต้น

2) กรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำกรอบแผนงานการสร้างเครือข่ายและการเชื่อมโยงได้ ก็คือ หลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเครือข่ายพระผู้นำได้นำมาใช้สำหรับการวิเคราะห์ และวางกระบวนการจัดทำแผนงานของเครือข่ายกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์วัดโพธิ์ศิลา อ.ลืออำนาจ

3) ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวของกลุ่มขึ้นอยู่กับ “ผู้นำ” และการสนับสนุนจาก “คนนอก” ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาชนในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นจากหน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ส่วนผู้นำกลุ่ม/องค์กรที่มาจากชาวบ้านโดยตรงค่อนข้างมีข้อจำกัดในการยอมรับของสังคม และต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ศักยภาพพอสมควร⁹

4) หลักการสหกรณ์ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมชุมชนอีสาน หรือชุมชนไทยแห่งอื่นๆ เพราะจากการศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้านมานุษยวิทยาสังคมวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) ในบางเครือข่าย ก็ค้นพบว่า

(1) ความร่วมมือระหว่างชุมชนในการแลกเปลี่ยนสินค้า

ซึ่งจากการศึกษาพัฒนาการระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลนาฝือ อำเภอเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่การถอดบทเรียนเครือข่ายประชาสังคมเพื่อการพัฒนาตำบลนาฝือแบบบูรณาการของโครงการวิจัย ก็พบว่า ในอดีตชุมชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งภายในชุมชนเดียวกัน และภายในลุ่มน้ำเซบาย เช่น

- ชุมชนเกษตรกรรมนำผลผลิตข้าวไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนคัมเกลือ
- ชุมชนที่ทำการผลิตเครื่องปั้นดินเผากับชุมชนเพาะปลูกข้าว
- ชุมชนผลิตเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรด้วยโลหะกับชุมชนเพาะปลูกข้าว
- สมาชิกในชุมชนที่มีผลผลิตข้าวไม่เพียงพอ หรือประสบภัยธรรมชาติก็นำสินค้าหัตถกรรม และผลผลิตจากการแปรรูปอาหาร เช่น ปลาาร้า ปลาแห้ง ฯลฯ ไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านในชุมชนอื่นๆ (food security)

ซึ่งระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าดังกล่าวได้หมดความสำคัญลงไปหลังจากระบบตลาดเข้ามาเป็นกลไกทดแทนในยุคต่อมา (ประมาณก่อนปี 2500) โดยผู้ทำการค้าในระยะแรกตกอยู่ในมือของชาวเวียดนาม และจีนต่อมาตามลำดับ โดยสินค้าสำคัญในขณะนั้นก็คือ ข้าวเปลือก จากเดิมไม่มีมูลค่าในการซื้อขาย หากปีใดผลผลิตข้าวมาก และเหลือบริโภคนปีถัดไปชาวบ้านจะนำไปเป็นปุ๋ยจนเกิดคำว่า “ข้าวเก่าใส่ส้มอน” หมายถึง ข้าวเก่าที่เหลือในยุ้งฉางบริโภคไม่หมดนำไปเป็นปุ๋ยใส่ต้นหม่อน

⁹ ข้อค้นพบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อสรุป ของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ใน “ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้” หน้า 130-131

นอกจากการร่วมมือกันในด้านแลกเปลี่ยนสินค้าดังกล่าวแล้ว ก็พบว่า ชุมชนเองมีการร่วมมือกันในด้านแรงงานอีกประการหนึ่งด้วย เนื่องจากการผลิตของชุมชนในอดีตต้องอาศัยแรงงานมนุษย์ และสัตว์เป็นสำคัญ จึงพัฒนา และสร้างระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานภายในชุมชน และระหว่างชุมชนขึ้น โดยอาศัยกลไก “การผูกเสี่ยว” เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ด้านแรงงานในการผลิต และรวมถึงการแลกเปลี่ยนสินค้าข้างต้น

(2) การพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การพึ่งตนเอง และช่วยเหลือกันภายในชุมชน และระหว่างชุมชนในท้องถิ่น ก็พบเช่นเดียวกันว่า ชุมชนในอดีตมีปัจจัย และบริบทที่จำเป็นต้องพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือกันค่อนข้างสูง เนื่องจาก ปัจจัยดังนี้

- ปัญหาภัยจากโจรผู้ร้ายจากนอกพื้นที่เข้ามาโจรกรรมทรัพย์สินวัว-ควาย ที่เป็นแรงงานสำคัญในการผลิต จึงมีการสร้างความร่วมมือในการป้องกันทรัพย์สินดังกล่าว โดยการจัดทำระบบการเฝ้าระวังร่วมกัน เช่น การจัดทำคอกสัตว์เลี้ยงรวม การตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน และเวรยามใน โอกาสจำเป็น (social safety)
- การช่วยเหลือกันในยามเจ็บป่วย ซึ่งหากสมาชิกในชุมชนเจ็บป่วยจะมีการเยี่ยมเยียน และเฝ้าไข้ให้กำลังใจ โดยอาศัยกลไกระบบเสี่ยว และโครงสร้างเครือญาติ รวมทั้งการพึ่งพาปัจจัยด้านยา วิชาโรค และหมอชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น
- การช่วยเหลือกันเมื่อมีผู้เสียชีวิตในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงจะร่วมมือกันอย่างแข็งขันทั้งในมิติแรงงาน และจิตใจ เพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัวผู้ตายที่ต้องสูญเสียสมาชิกในครอบครัวไป เช่น การเตรียมอาหารเลี้ยงแขก ข้าวปลาอาหาร ฟืนเชื้อเพลิง และสถานที่ฌาปนกิจ
- การช่วยเหลือกันในงานพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานบุญเฉพาะที่เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ต้องใช้ทรัพยากร และแรงงานมาก ชุมชนที่จะจัดงานจะต้องประสานความร่วมมือไปยังชุมชนอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงทั้งในด้านอาหารการกิน พระสงฆ์ที่เข้าร่วมพิธี และตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมงาน โดยชุมชนเจ้าภาพจัดงานจะมีการแบ่งงานภารกิจความรับผิดชอบแก่สมาชิกของชุมชนในการดูแลอาหารการกิน และจัดสร้างที่พักสำหรับแขกที่มาจากหมู่บ้านต่างๆ

ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยได้สำรวจองค์ความรู้จากงานวิจัย ก็พบว่า มีรายงานผลศึกษาระบบ เศรษฐกิจและสังคมชุมชนอีสาน ในอดีตมีพัฒนาการมาจากระบบการผลิตยังชีพที่ต้องอาศัยแรงงาน ครอบครัว และสัตว์ในการผลิต มีระบบการแลกเปลี่ยนสินค้า และแรงงาน ทั้งภายใน และระหว่างชุมชน เช่น พรพิไล เลิศวิชา (1953) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) สุรัตน์ วรจักรรัตน์ (2540) ศรีศักร วัลลิโภดม (2546) สมคิด พรหมจรรย์ (2546) ชันวา ใจเที่ยง (2546) ชลธิรา สัตยวัฒนา : บรรณาธิการ (2547) สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) เพียงแต่ไม่ถูกนิยามว่าหลักการดังกล่าวนี้ คือ หลักการสหกรณ์ ตามความหมายในทางสากลเท่านั้น

6.2.2 ทักษะ/ประสบการณ์ใหม่

ประสบการณ์จากการทำงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย และทีมงาน ได้รับที่ค่อนข้างสำคัญมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ ก็คือ

- 1) การเปิดมุมมองในการทำงานกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน และเครือข่ายภายใต้กรอบแนวคิด และ หลักการด้านสหกรณ์ที่ให้คำนิยามสหกรณ์ในมิติกว้างขึ้น นอกจากสหกรณ์จดทะเบียนตามกฎหมายแล้วยัง ครอบคลุมรวมไปถึงสหกรณ์ภาคประชาชนต่างๆ ด้วย
- 2) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) กับทีมงานชุดวิจัยโครงการ ได้มีโอกาสได้รับ ทราบมุมมอง และแนวคิดอย่างหลากหลายที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานต่อไปในอนาคต
- 3) การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในกระบวนการวิจัย และพัฒนา โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาตามหลักพุทธที่สามารถสื่อสารกับชุมชนได้ ง่าย พอที่จะสรุปรูปแบบการวิเคราะห์ ก็คือ

- 3.1) **ทุกข์** (suffering; unsatisfactoriness) เป็นกระบวนการ และขั้นตอนในการจำแนก แจกแจงปัญหาที่ต้องการสร้างความเข้าใจร่วมกันของกลุ่ม/องค์กร หรือชุมชน ทั้ง ในด้านปริมาณ และคุณภาพ หรือต้องการรู้ขอบเขตของปัญหานั้น ซึ่งจำเป็นต้องมี การศึกษาทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ร่วมกัน (statement of evil; location of problem)
- 3.2) **สมุทัย** (the cause of suffering; origin of suffering) เป็นกระบวนการ และขั้นตอน ในการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาของกลุ่ม/องค์กร หรือชุมชนที่ต้องการขจัดออกไป (the diagnosis of the origin)

- 3.3) **นิโรธ** (the cessation of suffering; extinction of suffering) เป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องการของกลุ่ม/องค์กร หรือชุมชนที่เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง และสามารถเข้าถึงได้ เป็นสิ่งที่ต้องทำให้สำเร็จ หรือเป็นการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ขององค์กร หรือเครือข่ายนั่นเอง (prognosis of its antidote; envisioning the solution)
- 3.4) **มรรค** (the path leading to the cessation of suffering) เป็นกระบวนการ และขั้นตอนในการกำหนดรายละเอียดถึง รูปแบบ และวิธีการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของกลุ่ม/องค์กร หรือเครือข่ายร่วมกันได้ (prescription of remedy; program of treatment/development; practice; the path to be followed or developed)

4) กระบวนการศึกษาข้อเท็จจริงทางสังคม (social fact) ด้วยวิธีการศึกษาแบบ “สาเหตุ-ปรากฏการณ์-ผลลัพธ์ (ข้อเท็จจริง)”¹⁰ ซึ่งเป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปสร้างมโนภาพ (concept) เฉพาะในการใช้อธิบายระบบเศรษฐกิจของชุมชนอีสาน

6.2.3 ผลกระทบของงานวิจัยในด้านอื่นๆ

1) ทิมวิจัย

นอกเหนือจากบทเรียนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็พบว่า ทิมวิจัยได้มีโอกาสนในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กร และเครือข่ายทั้งในเชิงปริมาณ ก็คือ จำนวน และขนาดขององค์กรชุมชนที่มีอยู่ในท้องถิ่น และคุณภาพของกลุ่มองค์กรชุมชนมีความเหมือน และแตกต่างกันที่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการทำงานต่อไปได้ในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทั้งในแนวระนาบเดียวกัน และต่างระดับ

2) ประชาสังคม

¹⁰ นัตรีทิพย์ นาดสุภาพ และคณะ. **ทฤษฎีและแนวคิด: เศรษฐกิจชุมชนชาวนา**. หน้า 256-261

องค์ความรู้จากข้อค้นพบในงานวิจัยถูกนำมาใช้ในการคิด วิเคราะห์ และสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาคีพัฒนาต่างๆ ในท้องถิ่น รวมไปถึงการนำเสนอบทเรียนจากข้อค้นพบในเวทีประชาสังคมระดับจังหวัด ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อคิดเห็น และองค์ความรู้ ทั้งรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ กลไกทีมวิจัยที่เข้าไปมีส่วนร่วมในจังหวัด

นอกจากนี้ ข้อมูลข้อเท็จจริงทางสังคมจากการวิจัยได้ต่อยอดสร้างความมั่นใจในแนวทางการทำงาน พัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรชุมชน และเครือข่าย ที่ให้ความสำคัญ และเน้นแนวทางวัฒนธรรมชุมชน โดยมีสถาบันศาสนาเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในงานพัฒนา

3) ผู้นำองค์กร

ผู้นำกลุ่ม/องค์กร และเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัยของโครงการได้รับการพัฒนาทักษะ และการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในมุมมองที่กว้างขวาง และลึกมากยิ่งขึ้น จึงก่อให้เกิดการคิด และวิเคราะห์แบบเชื่อมโยงระหว่างปัญหาของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ชาติ และโลก

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงกระบวนการวิจัย

1) โครงการวิจัยน่าจะขยายระยะเวลาในช่วงการติดตาม และประเมินผลขบวนการเครือข่ายพันธมิตรออกไปสักระยะหนึ่ง เพื่อการศึกษาให้ครอบคลุม และสามารถกระบวนการสะท้อนกลับด้านข้อมูลจากผลการศึกษาช่วยพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2) จัดให้มีเวทีอภิปรายถกเถียงทางวิชาการ โดยการหยิบยกบทเรียนของเครือข่ายพันธมิตรต่างๆ ที่มีอยู่ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาองค์ความรู้อย่างรอบด้าน และลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น

6.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดโครงการวิจัยในอนาคต

ข้อกังขา และประเด็นที่น่าจะมีการแสวงหาคำตอบ หรือคำอธิบาย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ และเครือข่ายพันธมิตรในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนกับการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ที่มีความสอดคล้องกับองค์ความรู้ของท้องถิ่น และสหกรณ์ไม่ถูกทำให้เป็นอื่น (the others) แต่เป็นของชุมชนคนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น
- 2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรมในพุทธศาสนากับการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ที่เปิดมุมมองในการพัฒนาคนฐานะที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของขบวนการพัฒนาสหกรณ์ที่เน้นด้านการพัฒนาทักษะภายในมากให้มากกว่างานด้านเทคนิคการจัดการทั่วไป หรือหลักการศาสนาอื่นๆ ตามบริบทของท้องถิ่น
- 3) การทดแทน หรือกระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์สหกรณ์ในระดับรากหญ้า โดยการสร้างให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติของชุมชน หรือสังคมในการดำรงชีวิต
- 4) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ และเครือข่ายพันธมิตรที่เป็นแผนปฏิบัติ และถูกจัดลำดับให้มีความสำคัญในลำดับต้นๆ มากกว่าเป้าหมายเพียงความสำเร็จทางธุรกิจ แต่ไม่ยั่งยืน
- 5) การสำรวจองค์ความรู้จากบทเรียนเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวจากในอดีต ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นแล้วพบว่าเครือข่ายเหล่านั้นเคยรุ่งเรือง และประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างเป็นตัวแบบการวิเคราะห์ และระบบในการเฝ้าระวัง (Monitoring) ก่อนถึงจุดวิกฤติ
- 6) สำรวจ ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ว่า “สหกรณ์ และขบวนการสหกรณ์” ไม่ได้เป็น “ภาพมายาคติทางการเมือง” (Political Myth) ที่ถูกผลิตโดยชนชั้นผู้นำ และปัญญาชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่แอบแฝง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการสหกรณ์ไม่ถูกช่วงชิงเอาไปใช้ประโยชน์ทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น และชาติ

บรรณานุกรม

กลุ่มงานยุทธศาสตร์ฯ, สำนักงานจังหวัด. แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี จังหวัดอำนาจเจริญ (พ.ศ.2548-2551).

อำนาจเจริญ: 2548

จุฑาทิพย์ ภัทรวาท. กรอบแนวคิดการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน. กรุงเทพฯ:

สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2540

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัย,

2541

ชลธิรา สัตยวัฒนา บรรณาธิการ. พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มุษย

วิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,

2542

دنولد ไชยสินธุ์ และคณะ. สิทธิชุมชนท้องถิ่น ภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547

ธันวา ใจเที่ยง. หมู่บ้านชาวนาปฏิวัติ: บนแผ่นดินอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2546

ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันต์คุณ บรรณาธิการ. ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์

มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), มปป.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี บรรณาธิการ. อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ: ศูนย์

มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546

ปีเตอร์ รอสเส็ด. The Good, the Bad and the Ugly: World Bank Land policies. (ความยากจนเชิงโครงสร้าง

ในบริบทโลกาภิวัตน์) เอกสารประกอบการสัมมนา “การจัดการที่ดิน: จากธนาคารโลก...ถึงแปลง

สินทรัพย์เป็นทุน” วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2546 ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธ์ทิพย์ อาคารประชาธิปก-

รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พัฒนา กิติอาษา. คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

(องค์การมหาชน), 2546

เพียร ละทารุณ และคณะ. ชุดองค์ความรู้ เรื่อง ธุรกิจชุมชนค้าส่งตำบลนาฝื่อ. มปท. วิทยาลัยการจัดการทาง

สังคม, เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง และสถาบันพัฒนาการชุมชน (องค์การมหาชน), มปป.

ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. แอ่งอารยธรรม อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. (ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ) กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มติชน, 2546

- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2546
- สมภพ มานะรังสรรค์. พัฒนาการของภาคเกษตรและผลกระทบต่อชาวไร่ชาวนาไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2-พ.ศ. 2536. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545
- สุรัตน์ วรารัตน์. วัฒนธรรมการประกอบอาชีพประมงลำนํ้าสงครามของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโซ่ บ้านปกอนไทลาว บ้านปากยาม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540
- สุเทพ สุนทรเกษม. หมู่บ้านอีสานยุค “สงครามเย็น” : สังคมวิทยา ของ หมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 2. (ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548
- อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2544

Web site

www.amnatcharoen.go.th

www.comdev.go.th

www.moi.go.th

www.cpd.go.th/web/coop-data/

www.cddamnat.go.th

www.khonjon.dopa.go.th

www.nso.go.th

www.chula.ac.th

www.tdri.or.th

www.thaingos.org

www.cai.ku.ac.th

www.dhamma.com

ภาคผนวก ก

ตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์

ชื่อ ตำบล _____ จำนวนประชากรของตำบล _____

ชื่อหมู่บ้าน _____ จำนวนประชากรของหมู่บ้าน _____

พื้นที่ตำบล _____ ตร.กม.

พื้นที่หมู่บ้าน _____ ตร.กม.

ความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์

	ผลผลิต (Outputs)	1. ความ เข้มแข็งของ สังคม ชุมชน	2. คุณภาพ ชีวิตที่ดี	3. ความ มั่นคงของ สมาชิก ชุมชน	4. ความยั่งยืน ของฐาน ทรัพยากร	5. ความยั่งยืน ของ วัฒนธรรม	6. ความ เข้มแข็งของ เศรษฐกิจ ชุมชน
ปัจจัย (Inputs)							
1. ฐานทรัพยากร							
2. ทำเลทางภูมิศาสตร์และการ เชื่อมโยง							
3. ความสัมพันธ์ทางสังคม							
4. โครงสร้างอำนาจในชุมชน							
5. พื้นฐานวัฒนธรรม							
6. ประเพณีชุมชน							
7. อาชีพหลัก							
8. ความสัมพันธ์ทางกลไกตลาด							
9. ความสัมพันธ์ระบบทุนนิยม							

10. บทบาทของรัฐ						
11. บทบาทขององค์กร เอกชน						

หมายเหตุ: เกณฑ์ปัจจัย (Inputs) ให้ผลดีต่อผลผลิต (Outputs) มาก = +5, ค่อนข้างมาก = +4, ปานกลาง = +3, ค่อนข้างน้อย = +2, น้อย = +1; ไม่แน่ใจ, ไม่ทราบ = 0; ปัจจัยให้ผลเสียต่อผลผลิตน้อย = -1, ค่อนข้างน้อย = -2, ปานกลาง = -3, ค่อนข้างมาก = -4, มาก = -5

พลังเร่งความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์

พลังขับเคลื่อน (Drivers)	ผลผลิต (Outputs)	1. ความ เข้มแข็งของ สังคมชุมชน	2. คุณภาพ ชีวิตที่ดี	3. ความ มั่นคงของ สมาชิก ชุมชน	4. ความ ยั่งยืนของ ฐาน ทรัพยากร	5. ความ ยั่งยืนของ วัฒนธรรม	6. ความ เข้มแข็งของ เศรษฐกิจ ชุมชน
- การ เรียกร ร้อง ของ ชุมชน							
2. การเรียกร้องขององค์กร เอกชน							
3. การเรียกร้องของภาครัฐ							

หมายเหตุ : เกณฑ์พลังขับเคลื่อนที่ให้ผลดีต่อผลผลิต (Outputs) มาก = +5, ค่อนข้างมาก = +4, ปานกลาง = +3, ค่อนข้างน้อย = +2, น้อย = +1; ไม่ทราบ, ไม่แน่ใจ = 0; พลังขับเคลื่อนมีผลเสียต่อผลผลิตน้อย = -1, ค่อนข้างน้อย = -2, ปานกลาง = -3, ค่อนข้างมาก = -4, มาก = -5

ภาคผนวก ข

กระบวนการ และเทคนิคในการวิจัย

ลำดับ ที่	เครื่องมือ/เทคนิค	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์	ข้อจำกัด
1	Future Search Conference (FSC)	- การวิเคราะห์เชื่อมโยง สภาพปัญหาจากอดีต- ปัจจุบัน-อนาคตของชุมชน กลุ่ม และองค์กร	- ข้อมูล ข้อเท็จจริงของ ชุมชน กลุ่ม และองค์กรที่มี พลวัต	- ใช้ระยะเวลามาก และมัก ขาด ข้อมูล ด้าน ประวัติศาสตร์หากไม่มีการ เตรียมกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เข้าร่วม
2	SWOT Analysis	- การวิเคราะห์จุดอ่อน จุด แข็งขององค์กร กลุ่มอย่าง รอบด้าน	- ผลการประเมิน และ วิเคราะห์ข้อเท็จจริง สถานการณ์ทั่วไปใน ปัจจุบันของกลุ่ม องค์กร	- วัฒนธรรมชุมชนมัก เกรงใจ ในการ วิพากษ์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง ในเชิงวิเคราะห์ - บางประเด็นกลุ่มไม่ ต้องการเปิดเผยข้อมูลด้าน ลบ หรือจุดอ่อนขององค์กร
3	Cards	- การมีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็นของ สมาชิกกลุ่ม	- ข้อคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะแนวทางใน การปรับปรุงประสิทธิภาพ การทำงานขององค์กร	- ทักษะการเขียนของ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม - การคัดลอกเขียนแบบ ความคิดระหว่างผู้เข้าร่วม กิจกรรม
4	Games	- การคลายความตึงเครียด ในการเข้าร่วมกิจกรรมของ กลุ่ม และสร้างความเป็น กันเองภายในกลุ่ม	- ความสนุกสนาน และ ผ่อนคลายในการเข้าร่วม กิจกรรม - การเรียนรู้นัยสัมพันธ์ใน เนื้อหาของเกมส์กับการฝึก อบรม	- ผู้เข้าร่วมไม่ค่อยกล้า แสดงออก

ลำดับ ที่	เครื่องมือ/เทคนิค	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์	ข้อจำกัด
5	ตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์	- การคิดวิเคราะห์ และ ประเมินผลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า และ ผลลัพธ์แบบมีส่วนร่วม	- การประเมินผลที่มีการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยนำเข้า และผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ	- ผู้เข้าร่วมมีการประเมินด้วยความเกรงใจห่วงในภาพลักษณ์ของชุมชน และตนเองค่อนข้างสูง หรือมีอคติในบางประเด็น
6	อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรค)	- การวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่ม องค์กร ชุมชนอย่างเป็นระบบตามแนวคิดพุทธ	- ความเข้าใจสภาพปัญหาของกลุ่ม องค์กร ชุมชน และมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่ต้องการแก้ไขร่วมกัน และมีแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหา	- การแปรเปลี่ยนกรอบแนวคิด และภาษาให้เป็นรูปธรรมต้องอาศัยวิทยากรที่มีประสบการณ์ทำงานกับชุมชน
7	Feed back	- การสะท้อนกลับข้อมูลข้อคิดเห็นที่ได้รับจากเวทีต่างๆ ให้สมาชิก และผู้นำกลุ่มได้รับทราบ	- การแลกเปลี่ยนข้อมูล และ ข้อคิดเห็นระหว่างสมาชิกกับผู้นำกลุ่ม	- ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน
8	Informal meeting	- การพบปะพูดคุย และปรึกษาหารือกิจกรรมและการติดตามผลการดำเนินงานเชิงลึก	- ความไว้วางใจ และเป็นกันเองระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับทีมวิจัย - เข้าถึงข้อมูล และข้อเท็จจริงทางสังคมได้ดี	- ใช้เวลาในการลงพื้นที่ค่อนข้างมาก
9	Indept Interview	- การสัมภาษณ์ด้วยแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่กำหนด	- พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมชุมชนในท้องถิ่น - ผลการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบริบทขององค์กรชุมชน และเครือข่ายที่มีมิติทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นพลวัต - ภาพรวมของชุมชนที่ อ ง ถึ น (Holistic Approach)	- ใช้เวลาในการศึกษา และผู้สัมภาษณ์ต้องมีความใฝ่รู้อย่างจริงจังในสร้างคำถามอย่างไม่สิ้นสุด

